

Farmakonomforeningen

Farmakonomernes arbejdsfelt og kompetenceprofil

August 2004

Farmakonomforeningen

Farmakonomernes arbejdsfelt og kompetenceprofil

Rapport

August 2004

Indhold

Side

1. Indledning.....	1
1.1. Metode	1
1.2. Rapportens opbygning	4
2. Farmakonomernes arbejdsopgaver i dag og i fremtiden.....	5
2.1. Arbejdsopgaver, farmakonomerne varetager i dag	5
2.1.1. Perspektiver på udviklingen i arbejdsopgaver: fokusgrupper og interview.....	7
2.2. Arbejdsopgaver farmakonomerne skal varetage i fremtiden	11
2.2.1. Perspektiver på fremtidig udvikling: fokusgrupper og interview.....	14
2.3. Sammenfatning på udvikling i arbejdsopgaver.....	17
3. Udvikling i kompetencekrav	19
3.1. Kompetencer farmakonomer bør have i dag	19
3.1.1. Faglige kompetencer	20
3.1.2. Organisatoriske/forretningsmæssige kompetencer	21
3.1.3. Almene og personlige kompetencer	23
3.2. Kompetencer farmakonomer bør have i fremtiden	24
3.2.1. Udviklingen i faglige kompetencekrav	24
3.2.2. Udviklingen i organisatoriske og forretningsmæssige kompetencekrav	26
3.2.3. Udviklingen i almene og personlige kompetencekrav.....	28
3.3. Anvendelse af kompetencer i dag	30
3.3.1. Anvendelse af faglige kompetencer.....	31
3.3.2. Anvendelse af forretningsmæssige/organisatoriske kompetencer	34
3.3.3. Anvendelse af personlige/almene kompetencer.....	35
3.4. Kompetencebehovet set i forhold til den nuværende uddannelse	37
3.5. Morgendagens farmakonomer – 12 profiler	45
3.5.1. Apoteksområdet.....	45
3.5.2. Industrien	51
3.5.3. Sygehusapotek	54
4. Drivkræfter i efterspørgslen på farmakonomer.....	57
4.1. Drivkræfter på arbejdsmarkedet for farmakonomer	57
4.2. Fremtidens arbejdsmarked for farmakonomer – i tal.....	63
5. Konklusioner	67

1. Indledning

Farmakonomforeningen har taget initiativ til en undersøgelse af farmakonomernes arbejdsfelt og kompetenceprofil. Resultaterne af denne undersøgelse foreligger i nærværende rapport, som er udarbejdet af Rambøll Management i perioden marts til august 2004.

Foruden farmakonomernes arbejdsopgaver og kompetenceprofil belyser rapporten de kompetencekrav, som farmakonomerne mødes med på deres arbejdspladser, ligesom drivkræfterne på farmakonomernes arbejdsmarked belyses.

1.1. Metode

Undersøgelsen bygger på en lang række kvantitative og kvalitative datakilder, der alle på forskellig vis bidrager til at belyse farmakonomernes arbejdsfelt og kompetenceprofil. Nedenfor beskriver vi kort undersøgelsens faser samt, hvorledes de forskellige datakilder er indgået heri.

Fase 1. Opstart

I undersøgelsens indledende fase gennemførtes først og fremmest et *desk research*, som havde til formål at danne overblik over blandt andet den nuværende farmakonomuddannelse samt hovedtrækkene på farmakonomernes arbejdsmarked. Herefter blev der gennemført 8 eksplorative interview med forskellige ressourcepersoner. Disse var udvalgt så farmakonomernes tre primære arbejdsmarkeder alle var repræsenterede, dvs. at der var repræsentanter fra private apoteker, sygehusapotek og industrien. Derforuden blev der også interviewet farmakonomer, en repræsentant for Farmakonomforeningen og en repræsentant fra Pharmakon. Endelig var det også hensigten at interviewe en repræsentant fra Apotekerforeningen, men dette interview blev, af tidsmæssige hensyn, skudt til den opfølgende interviewrunde. Interviewene havde til formål at give et bredt indblik i farmakonomernes arbejdsopgaver og kompetencekrav, således at det var muligt på kvalificeret vis at udarbejde et spørgeskema til arbejdsgiverne.

Fase 2: Spørgeskemaundersøgelse blandt arbejdsgivere.

I undersøgelsens anden fase blev der således udarbejdet et spørgeskema, der var rettet mod arbejdsgivere, der beskæftiger farmakonomer. De arbejdsgivere, der blev bedt om at deltage i undersøgelsen, dækker tilsammen langt størstedelen af farmakonomernes arbejdsmarked og er delt i tre hovedområder:

- Privat apotek
- Sygehusapotek
- Industrien

Dataudtrækket talte til sammen 340 arbejdsgivere, der i maj 2004 modtog et brev om undersøgelsen. Brevet indeholdt et password til det internetbaserede spørgeskema, som mange arbejdsgivere besvarede allerede i undersøgelsens første uge. Dernæst gennemførtes en telefonisk rykkerunde, hvor de arbejdsgivere, der hellere ville besvare undersøgelsen telefonisk, fik mulighed herfor. Spørgeskemaundersøgelsens samlede svarprocent blev 68, hvilket er meget tilfredsstillende, ikke mindst set i lyset af, at stikprøven indeholdt langt størstedelen af de arbejdspladser, der i dag beskæftiger farmakonomer. Fordelt på de tre delarbejdsmarkeder er svarprocenten imidlertid lidt svingende:

- På de private apoteker har 71 procent besvaret spørgeskemaundersøgelsen, hvilket er meget tilfredsstillende
- På sygehusapotekerne har 95 procent besvaret spørgeskemaundersøgelsen, hvilket er yderst tilfredsstillende
- I industrien har 39 procent besvaret spørgeskemaundersøgelsen, hvilket er knapt så tilfredsstillende. Den lave svarprocent i industrien skyldes med stor sandsynlighed, at der på disse arbejdspladser ikke fandtes oplysninger om navn på den person, der burde besvare spørgeskemaet. Dertil kommer, at nogle af industriens arbejdspladser er meget store, hvorfor det kan være svært for personalechefen at overskue, hvem der eventuelt ville være den rette person til at besvare skemaet. Den lave svarprocent betyder dog ikke, at resultaterne fra industrien ikke er anvendelige, det indebærer blot, at tallene ikke er så helt statistisk sikre, som tallene fra de to øvrige delarbejdsmarkeder.

Fase 3: Opfølgende kvalitativ dataindsamling

For at opnå endnu flere nuancer og perspektiver på farmakonomernes arbejdsmarked blev der i løbet af maj-juni måned indsamlet en række kvalitative data. Først og fremmest blev der gennemført fire fokusgrupper med farmakonomer med følgende sammensætning og karakteristika:

- En gruppe med farmakonomer ansat på *privat apotek*, bosiddende på Sjælland
- En gruppe med farmakonomer ansat på *privat apotek*, bosiddende i Jylland
- En gruppe med farmakonomer ansat i *industrien*, bosiddende på Sjælland
- En gruppe med farmakonomer ansat på *sygehusapotek*, bosiddende på Sjælland.

Hver fokusgruppe bestod af mellem 6 og 11 deltagere, og i alt deltog 37 farmakonomer i de fire fokusgrupper.

Foruden fokusgrupperne gennemførtes i denne fase også 21 opfølgende interview, igen med særligt udvalgte ressourcepersoner, der kunne bidrage til at belyse farmakonomernes arbejdsfelt og kompetenceprofil. Udvælgelseskriterierne var grundlæggende de samme, som i de eksplorative interview; der var repræsentanter fra alle tre delarbejdsmarkeder, herunder både fra arbejdstager og arbejdsgiverside, og der var andre udvalgte nøglepersoner fra blandt andet Indenrigs- og Sundhedsministeriet, Apotekerforeningen og Farmakonomforeningen. Det samlede kvalitative materiale giver således en rigtig god basis for at nuancere og perspektivere undersøgelsens kvantitative resultater.

Fase 4: Analyse og rapportskrivning

I undersøgelsens sidste fase blev data analyseret, og nærværende rapport skrevet. Analysen er i gennem hele rapporten opdelt på de tre delarbejdsmarkeder, hvilket er sket med henblik på at kunne identificere forskelle mellem de forskellige beskæftigelsesområder. Derudover er der også analyseret på forskellene mellem hovedstadsregionen og resten af landet, men disse analyser er kun inddraget på de steder, hvor resultaterne viste interessante forskelle. I gennem hele rapporten er der inddraget såvel kvantitative som kvalitative resultater.

1.2. Rapportens opbygning

Den resterende del af rapporten er opbygget på følgende vis:

I **kapitel 2** gennemgår vi farmakonomernes arbejdsopgaver, herunder dels de opgaver, som farmakonomerne varetager i dag (afsnit 2.1), dels de opgaver, som arbejdsgiverne forventer, at farmakonomerne vil varetage i fremtiden (afsnit 2.2).

I **kapitel 3** belyses udviklingen i kompetencekrav. I den forbindelse belyses først vigtigheden af forskellige faglige, organisatoriske og almene kompetencer, som farmakonomerne bør have i dag (afsnit 3.1). Dernæst ser vi på, hvorledes betydningen af disse kompetencer forventes at udvikle sig i fremtiden (afsnit 3.2). I afsnit 3.3 undersøges det, i hvor høj grad farmakonomerne rent faktisk anvender deres kompetencer i deres daglige arbejde. I det efterfølgende afsnit vurderes kompetencebehovet i forhold til den nuværende uddannelse, og endelig tegner afsnit 3.5 en række kvalitative profiler på forskellige 'farmakonomtyper', som arbejdsgiverne efterspørger til det fremtidige arbejdsmarked.

I **kapitel 4** belyses en række drivkræfter, som er med til at påvirke farmakonomarbejdsmarkedet, og vi ser på de beskæftigelsesmæssige forventninger, som arbejdsgiverne har.

I **kapitel 5** konkluderer vi på undersøgelsen.

I en særskilt **bilagsrapport** findes det anvendte spørgeskema samt en samling af frekvenser og kryds udarbejdet på baggrund af det statistiske materiale.

2. Farmakonomernes arbejdsopgaver i dag og i fremtiden

I dette kapitel belyses først de arbejdsopgaver, som farmakonomerne har i dag på de tre delarbejdsmarkeder: Privat apotek, sygehusapotek og industrien. I afsnit 2.2 ser vi på den udvikling i opgaverne, som arbejdsgiverne vurderer, der vil finde sted frem til år 2007.

2.1. Arbejdsopgaver, farmakonomerne varetager i dag

I spørgeskemaundersøgelsen har vi spurgt arbejdsgiverne, hvilke opgaver farmakonomerne i dag varetager på deres virksomhed.

Svarene fra arbejdsgiverne viser helt overordnet, at farmakonomernes arbejdsopgaver i dag er bredspektrede, og at farmakonomerne varetager mange andre opgaver end blot kundeekspedition. Svarene viser også, at der er forholdsvis stor forskel på de opgaver, som farmakonomerne varetager på de tre delarbejdsmarkeder.

Ser vi først på svarene fra de **private apoteker**, viser tabellen nedenfor, at farmakonomerne hyppigst er beskæftiget med *generel kundeekspedition, formidling af faktuel farmakologisk information, rådgivning og sparring i forbindelse med valg af lægemidler* samt *lagerstyring og indkøb*. Derudover viser svarene, at farmakonomerne også i høj grad er beskæftiget med *kvalitetsstyringsopgaver, undervisning, personaleadministration og afdelingsledelse*. Blandt de opgaver, som farmakonomerne på de private apoteker derimod *ikke* i så høj grad varetager, er *økonomistyring*, og endelig er der næsten ingen farmakonomer, der *fremstiller* eller *udvikler lægemidler*.

Undersøges de opgaver, som farmakonomer ansat i **industrien** i dag varetager, viser svarene, at farmakonomerne her primært er beskæftiget med *formidling af faktuel farmakologisk information*, med *kvalitetsstyringsopgaver* samt *generel kundeekspedition/kundehåndtering*. Som en interessant forskel til de private apoteker viser svarene også, at omkring en tredjedel af farmakonomerne i høj eller nogen grad er beskæftiget med *fremstilling af lægemidler* eller *udvikling af lægemidler*. Endelig har en overvægt af arbejdsgivere i industrien svaret, at farmakonomerne i deres virksomhed kun i mindre grad eller slet ikke er beskæftiget med *personaleadministration, økonomistyring* eller *undervisning*, hvilket dermed også er forskelligt fra de private apoteker, hvor nogle af disse opgaver fylder relativt meget for farmakonomerne.

Ser vi endelig på svarene fra **sygehusapotekerne**, viser tabellen, at der her er fire opgaver, som farmakonomerne overvejende er beskæftiget med: *Generel kundeekspedition/kundehåndtering, formidling af faktuel farmakologisk information, lagerstyring og indkøb* samt *fremstilling af lægemidler*. Til gengæld er der på sygehusapotekerne ikke mange farmakonomer, der i særlig høj grad er beskæftiget med *udvikling af lægemidler*, om end dette også her fylder mere, end det gør på de private apoteker. Endelig fremgår det af svarene i "andet" kategorien, at farmakonomerne på sygehusapotekerne blandt andet også er beskæftiget med medicinservice.

Tabel 2.1: I hvor høj grad varetager farmakonomerne i dag følgende opgaver i virksomheden

	Apotek		Industri		Sygehusapotek	
	I høj grad/ I nogen grad	I mindre grad/ Slet ikke	I høj grad/ I nogen grad	I mindre grad/ Slet ikke	I høj grad/ I nogen grad	I mindre grad/ Slet ikke
Generel kundeekspedition/kundehåndtering, herunder salg af lægemidler, recept- og håndkøbsmedicin	100%	0%	43%	36%	84%	0%
Formidling af faktuel farmakologisk information (fx til kunder, patienter, andre faggrupper)	90%	10%	57%	36%	84%	11%
Yde rådgivning og sparring i forbindelse med valg af lægemidler og andre præparater (til kunder, patienter, andre faggrupper)	90%	10%	36%	29%	74%	21%
Lagerstyring og indkøb	96%	4%	7%	71%	89%	0%
Personaleadministration	56%	44%	0%	79%	74%	16%
Økonomistyring	26%	72%	0%	79%	37%	53%
Undervisning (fx af farmakonomelever, andre faggrupper el. lign.)	66%	30%	14%	64%	74%	16%
Kvalitetsstyringsopgaver	79%	20%	50%	36%	79%	11%
Afdelingsledelse	54%	38%	21%	57%	47%	42%
Fremstilling af lægemidler	3%	30%	36%	29%	89%	0%
Udvikling af lægemidler	1%	28%	29%	36%	26%	47%
Andet	32%	19%	33%	17%	60%	20%

Tabelforklaring: For på en overskuelig måde at kunne sammenligne på tværs af de tre delarbejdsmarkeder, er svarkategorierne "i høj grad" og "i nogen grad" slået sammen. Ligeledes er svarkategorierne "i mindre grad" og "slet ikke" slået sammen. På spørgsmålet har det endvidere været muligt at svare "ved ikke" og "ikke relevant", men andelen, der har svaret i disse kategorier, er ikke medtaget i ovenstående tabel. Dette forklarer, hvorfor tallene ikke i alle tilfælde summerer til 100%.

Da de **private apoteker** er hovedbeskæftigelsesområdet for farmakonomer, har vi yderligere stillet en række spørgsmål vedrørende arbejdsopgaver, der alene har skullet besvares af de private apotekere. Svarene på disse spørgsmål viser, ikke overraskende, at næsten alle farmakonomer på private apoteker i høj eller nogen grad

udfører kontrol af lægemidler ved receptekspeditioner og fremfinder/fremtager lægemidler ved receptekspedition. Derudover er farmakonomerne også i høj grad beskæftiget med opstilling af varer på hylder og gennemførelse af sundhedsydelse.¹

Tabel 2.2: I hvor høj grad varetager farmakonomerne i dag følgende opgaver i virksomheden – spørgsmål kun til apotekere

	Apotek	
	I høj grad/ I nogen grad	I mindre grad/ Slet ikke
Fremfindning/-tagning af lægemidler til receptekspeditioner	96%	3%
Kontrol af lægemidler ved receptekspeditioner	99%	1%
Gennemførelse af "sundhedsydelser" (fx måling af blodtryk/kolesterol, forestå rygestop-kurser, udarbejde risikoprofiler eller lign.)	69%	27%
Dekoration af vinduer mv.	58%	38%
Opstilling af varer på hylder	81%	19%
Udpakning af varer	63%	36%

Tabelforklaring: For på en overskuelig måde at kunne sammenligne på tværs af de tre delarbejdsmarkeder er svarkategorierne "i høj grad" og "i nogen grad" slået sammen. Ligeledes er svarkategorierne "i mindre grad" og "slet ikke" slået sammen. På spørgsmålet har det endvidere været muligt at svare "ved ikke" og "ikke relevant", men andelen, der har svaret i disse kategorier, er ikke medtaget i ovenstående tabel. Dette forklarer, hvorfor tallene ikke i alle tilfælde summerer til 100%.

2.1.1. Perspektiver på udviklingen i arbejdsopgaver: fokusgrupper og interview

Resultaterne ovenfor viste, at farmakonomerne i dag varetager mange og meget forskelligartede typer af opgaver – dels *inden* for de respektive arbejdsmarkedsområder, dels på tværs af de tre arbejdsmarkeder.

Resultaterne viste således, at farmakonomerne på **de private apoteker** blandt andet har følgende hovedopgaver:

- *Generel kundeekspedition*
- *Formidling af faktuel farmakologisk information*
- *Rådgivning og sparring i forbindelse med valg af lægemidler*
- *Lagerstyring og indkøb*
- *Kvalitetsstyringsopgaver*

¹ Det er interessant, at arbejdsgiverne vurderer, at farmakonomerne i så høj grad er beskæftiget med at gennemføre sundhedsydelser. En nærmere granskning af tallene viser, at 24% af apotekerne har svaret, at farmakonomerne "i høj grad" er beskæftiget med sundhedsydelser, mens 45% har svaret, at det i "nogen grad" er tilfældet. Opgjort på denne måde kan man således sige, at sundhedsydelser endnu ikke kan betegnes som en hovedopgave, men at det er en opgave, som, trods alt, allerede nu fylder en del.

- *Undervisning*
- *Personaleadministration*
- *Afdelingsledelse*
- *Kontrol af lægemidler ved receptekspeditioner*
- *Fremfinder/fremtager lægemidler ved receptekspedition*
- *Opstilling af varer på hylder*
- *Gennemførelse af sundhedsydelse.*

At farmakonomerne varetager så mange forskelligartede typer af opgaver er – i dag – blevet hverdag på landets apoteker. Men - at det langt fra altid har været sådan, illustrerer både interview og fokusgrupper, hvor især de lidt ældre farmakonomer har været med til at kaste lys over den enorme udvikling, som faget har undergået. Som en deltager på en fokusgruppe udtalte:

”Da jeg begyndte i faget, måtte vi ingenting ud over at tage imod beta-ling. Vi måtte ikke sige noget som helst om medicinen eller dens eventuelle bivirkninger. I dag skal vi rådgive, vi udfører selv kontrollen og nogle af os er blevet souschefer og filialbestyrere”.

Set i det store perspektiv er der således sket væsentlige forandringer inden for farmakonomfaget. Farmakonomerne har fået *formel kompetence* til at udføre den såkaldte egenkontrol, dvs., at de selv kan ekspedere recepter direkte og uden, at en farmaceut skal kontrollere rigtigheden. Farmakonomerne har også fået *formel kompetence* til at tage vagter på apoteket og til at bestyre en apoteksfilial. Sidst, men ikke mindst, har farmakonomerne fået pligt til at *rådgive/informere* om medicinen, dens indtagelse og eventuelle bivirkninger, og de skal hjælpe patienten med at finde det billigste alternativ. Alle disse formelle ændringer betyder således, at farmakonomerne i dag varetager en lang række af de arbejdsopgaver, der før var farmaceuternes, og at der således er sket en betydelig opgaveglidning mellem disse to faggrupper.

Ændringerne i disse formelle kompetencer betyder som nævnt, at farmakonomerne i dag kan bestyre en filial eller tage vagter på apoteket. Fokusgrupper og interview viser imidlertid, at det ikke kun er de formelle ændringer i kompetencer, der har betydet en ændring i farmakonomernes arbejdsopgaver. Også det forhold, at farmakonomerne har fået *lyst til* at fungere i ledende stillinger har været en medvirkende faktor i forhold til, at mange farmakonomer i dag fungerer som souschefer eller filialbestyrere. Endvidere er det også indtrykket fra fokusgrupper og interview, at de fleste apoteker i dag har tilrettelagt arbejdet på en sådan måde, at de fleste farmakonomer har et sær-

ligt ansvar for et område – det kan fx være for hudplejemidler, for regnskab, kvalitets-sikringen eller noget helt fjerde. At alle farmakonomer – og ikke kun de, der er i deci-derede souschefstillinger – således har fået mere ansvar i deres arbejde, er et klart indtryk fra interview og fokusgrupper.

Pligten til at informere om medicinen betyder, ifølge fokusgrupper og interview, også, at farmakonomerne i dag bruger langt mere tid på at rådgive og informere og mindre tid på andre opgaver. Det er dog ikke kun selve pligten til at informere, der har skub- bet til denne udvikling, derimod fremhæves det ofte, at den øgede viden og kritiske indstilling blandt forbrugernes gør, at der bruges længere tid på egentlig rådgivning i forbindelse med valg af produkter og præparater.

Ser vi lidt på de arbejdsopgaver, som farmakonomerne på de private apoteker *ikke* længere i så høj grad varetager som tidligere, viser såvel det kvantitative som det kva- litative materiale, at der stort set ikke længere fremstilles lægemidler på de private apoteker. Ligeledes kan man allerede nu se en række tendenser til, at ufaglært per- sonale har fundet vej ind på apotekerne, og at farmakonomerne dermed også har afgivet arbejdsopgaver til andre grupper. Det drejer sig fx om, at ufaglærte sætter va- rer på hylder, pakker ud, kører med varer osv.

Denne udvikling mødes med glæde blandt nogle farmakonomer, mens andre er mere skeptiske og frygter for, hvor udviklingen stopper.

Spørgeskemaundersøgelsen blandt arbejdsgiverne i **industrien** viste, at farmakono- merne her primært er beskæftiget med:

- *Formidling af faktuel farmakologisk information*
- *Kvalitetsstyringsopgaver*
- *Generel kundeekspedition/kundehåndtering*
- Dertil kommer, at ca. en tredjedel af farmakonomerne i høj eller nogen grad er be- skæftiget med *fremstilling og udvikling af lægemidler*.

Fokusgruppe og interview med ansatte i industrien viser endvidere, at man helt over- ordnet synes at kunne tale om tre hovedspor i arbejdsopgaver inden for dette område: 1) farmakonomer der deltager i produktionen af lægemidler, fx medvirker til dokumen- tation og forberedelse 2) farmakonomer der udfører kvalitetssikring i forbindelse med lægemiddelproduktion eller -udvikling 3) Andre funktioner, hvor farmakonomerne er beskæftiget med marketing, logistik, salg og lignende.

Der er således er en række farmakonomer, der medvirker i de forskellige faser af lægemiddelfremstilling fra udvikling og forsøg til produktion og udsendelse. De konkrete opgaver, som farmakonomerne typisk har her, handler om udarbejdelse af forskrifter og instruktioner, godkendelse og indkøb af råvarer og emballage samt andre kontrolfunktioner. En række farmakonomer med disse funktioner fungerer som mellemledere i industrien, hvor de har ansvar for blandt andet operatører.

Men også inden for det industrielle område taler man om, at der er sket en jobglidning, hvor farmakonomerne har overtaget nogle af de kontrolfunktioner, som akademikerne tidligere havde, mens en række af de opgaver, farmakonomerne tidligere havde, er ved at blive overtaget af teknikere, operatører og bio-analytikere.

Spørgeskemaundersøgelsen blandt arbejdsgiverne på **sygehusapotekerne** viste, at farmakonomerne her primært er beskæftiget med:

- *Generel kundeekspedition/kundehåndtering*
- *Formidling af faktuel farmakologisk information*
- *Lagerstyring og indkøb*
- *Fremstilling af lægemidler.*

Men også på dette punkt viste interview og fokusgrupper, at farmakonomernes arbejdsopgaver på sygehusene er mere nuancerede, end spørgeskemaundersøgelsen giver udtryk for. En række farmakonomer på sygehusene er således i dag beskæftiget med at levere medicinservice til afdelingerne, dvs., de styrer medicinbeholdningen på den enkelte afdeling, sørger for kontrol, bestiller medicin og indgår i dialog med afdelingens øvrige personale. Derudover er der farmakonomer ansat i serviceproduktionen, hvor man blander og fremstiller medicin, fx antibiotika og blandinger til kemo-behandling. Farmakonomerne har også opgaver i forbindelse med dosisdispensering, kvalitetssikring af råvarer og lægemidler, udarbejdelse af forskrifter m.v. Endelig kommer ekspedition, distribution, information og administration.

Arbejdsopgaverne på et sygehusapotek er således også mangeartede, og også her giver interviewpersonerne udtryk for, at arbejdsopgaverne er blevet betydeligt mere bredspektrede for farmakonomerne, og at disse i dag også varetager en række af de opgaver, der før var forbeholdt farmaceuterne.

2.2. Arbejdsopgaver farmakonomerne skal varetage i fremtiden

Efter således at have belyst farmakonomernes arbejdsopgaver i dag, skal vi nu se på arbejdsgivernes forventninger til, hvilke arbejdsopgaver farmakonomerne skal varetage i fremtiden. Nærmere bestemt er "fremtiden" i spørgeskemaundersøgelsen defineret som år 2007. Dette treårs perspektiv er valgt, fordi det må formodes at være en relativ overskuelig fremtid, samtidig med, at tre år er så lang tid, at der, alt andet lige, vil ske en form for udvikling i perioden.

Tabellen herunder viser, at arbejdsgiverne forventer, at der vil sker en række ændringer i farmakonomernes opgaver. Helt overordnet set vurderer arbejdsgiverne, at farmakonomerne vil varetage langt færre rutineopgaver, mens kvalitetsstyringsopgaver, undervisningsopgaver og personalemæssige opgaver, generelt set, vil fylde betydeligt mere, end de gør i dag. Et andet overordnet hovedresultat er, at udviklingen i arbejdsopgaver er mest markant på de private apoteker, mens udviklingen i arbejdsopgaver er mindre dramatisk på de to øvrige delarbejdsmarkeder.

Ser vi således først på resultaterne fra de **private apoteker**, viser Tabel 2.3, at der er tre opgaver, der vil vokse betydeligt for farmakonomerne ansat på de private apoteker: Først og fremmest vurderer 73% af arbejdsgiverne, at farmakonomerne i høj eller nogen grad vil være beskæftiget med *afdelingsledelse* i år 2007, mens det tilsvarende tal i dag er 54%, jf. Tabel 2.1. Ligeledes vurderer 92% af arbejdsgiverne, at farmakonomerne i 2007 i høj eller nogen grad vil være beskæftiget med *kvalitetsstyringsopgaver* mod "kun" 79% i dag. Arbejdsgiverne vurderer også, at *undervisningsopgaverne* vil fylde betydeligt mere end i dag – 81% mener, at denne opgave i høj eller nogen grad vil være en farmakonomopgave i år 2007 mod "kun" 66% i dag. Endelig vil der også ske en vækst i *personaleadministration*, hvor 64% af arbejdsgiverne har tilkendegivet, at dette i høj eller nogen grad vil være en farmakonomopgave i år 2007. Omvendt vil der ske et betydeligt fald i de opgaver, der vedrører *lagerstyring og indkøb*: Hvor 96% af arbejdsgiverne i dag vurderer, at dette i høj eller nogen grad er en farmakonomopgave, vurderer "kun" 68% at dette i år 2007 i høj eller nogen grad vil være en farmakonomopgave.

Undersøges udviklingen i **industrien** ses mindre markante udviklinger i arbejdsopgaverne end på apoteksområdet. Den procentvise største tilvækst i opgaverne sker med hensyn til *lagerstyring og indkøb*, hvor 21% af arbejdsgiverne i industrien har svaret, at denne opgave i år 2007 i høj eller nogen grad vil være en opgave, farmakonomerne varetager mod kun 7% i dag. Der vil også ske en mindre vækst i de *personaleadmini-*

strative opgaver. Omvendt vil der ske mindre fald i opgaverne *generel kundeekspedition* samt *rådgivning og sparring i forbindelse med valg af lægemidler*.

Ser vi på udviklingen på **sygehusapotekerne** viser svarene, at der også på dette arbejdsmarked vil ske nogle ændringer, om end disse her heller ikke skønnes at være så markante som indenfor det private apoteksområde. Den største procentmæssige vækst sker i relation til den arbejdsopgave, der handler om *udvikling af lægemidler*. Her har 42% af arbejdsgiverne svaret, at denne opgave i høj eller nogen grad vil være en opgave, farmakonomerne vil være beskæftiget med i år 2007, mens det tilsvarende tal i dag kun er 26%. Derudover ses det, at der vil ske mindre forøgelse i de arbejdsopgaver, der omhandler *formidling af faktuel farmakologisk information, rådgivning og sparring i forbindelse med valg af lægemidler, økonomistyring og afdelingsledelse*.

Tabel 2.3: Vurder venligst, i hvor høj grad farmakonomerne i 2007 vil varetage følgende opgaver i virksomheden

	Apotek		Industri		Sygehusapotek	
	I høj grad/ I nogen grad	I mindre grad/ Slet ikke	I høj grad/ I nogen grad	I mindre grad/ Slet ikke	I høj grad/ I nogen grad	I mindre grad/ Slet ikke
Generel kundeekspedition/kundehåndtering, herunder salg af lægemidler, recept- og håndkøbsmedicin	98%	0%	36%	43%	89%	0%
Formidling af faktuel farmakologisk information (fx til kunder, patienter, andre faggrupper)	94%	4%	57%	29%	95%	0%
Yde rådgivning og sparring i forbindelse med valg af lægemidler og andre præparater (til kunder, patienter, andre faggrupper)	93%	4%	29%	50%	84%	11%
Lagerstyring og indkøb	68%	29%	21%	57%	89%	0%
Personaleadministration	64%	29%	7%	64%	63%	26%
Økonomistyring	36%	56%	0%	64%	47%	37%
Undervisning (fx af farmakonomelever, andre faggrupper el. lign).	81%	13%	14%	57%	74%	16%
Kvalitetsstyringsopgaver	92%	6%	50%	29%	84%	5%
Afdelingsledelse	73%	18%	21%	57%	58%	32%
Fremstilling af lægemidler	3%	27%	36%	29%	89%	0%
Udvikling af lægemidler	1%	26%	29%	29%	42%	32%
Andet	91%	0%	100%	0%	100%	0%

Tabelforklaring: For på en overskuelig måde at kunne sammenligne på tværs af de tre delarbejdsmarkeder, er svarkategorierne "i høj grad" og "i nogen grad" slået sammen. Ligeledes er svarkategorierne "i mindre grad" og "slet ikke" slået sammen. På spørgsmålet har det endvidere været muligt at svare "ved ikke" og "ikke relevant", men andelen, der har svaret i disse kategorier, er ikke medtaget i ovenstående tabel. Dette forklarer, hvorfor tallene ikke i alle tilfælde summerer til 100%.

Også i relation til de fremtidige opgaver er der en række spørgsmål, der alene er stillet til de **private apotekere**. Svarene på disse spørgsmål understøtter, at der vil ske *markante* ændringer i de arbejdsopgaver, farmakonomerne i fremtiden vil varetage på de private apoteker. Som Tabel 2.4 viser, er der en lang række rutinemæssige opgaver, som farmakonomerne i fremtiden *ikke* længere skal varetage. En af de opgaver, der vil blive meget berørt, er *udpakningen af varer*. Kun 25% af de private apotekere vurderer således, at denne opgave i 2007 i høj eller nogen grad vil være en farmakonomopgave, mens det tilsvarende tal for i dag er 63%, jf. Tabel 2.2. På tilsvarende vis vurderer kun 37% af arbejdsgiverne, at *opstilling af varer på hylder* i 2007 i høj eller nogen grad vil være en opgave for farmakonomerne – hvilket skal ses i sammenhæng med, at 81% har tilkendegivet, at dette i dag er en farmakonomopgave. Et tilsvarende markant fald ses i forhold til *dekoration af vinduer* – kun 30% af arbejdsgiverne vurderer, at denne opgave i 2007 i høj eller nogen grad vil være en farmakonomopgave. Endelig sker der også betydelige fald i den opgave, der vedrører *fremfindning/fremtagning* af lægemidler ved receptekspeditioner. Omvendt forventer apotekerne, at farmakonomerne i år 2007 i meget højere grad end i dag vil være beskæftiget med at levere sundhedsydelser; 90% har svaret, at farmakonomerne i høj eller nogen grad vil komme til at varetage denne opgave, mod "kun" 69% i dag.

Tabel 2.4: Vurder venligst, i hvor høj grad farmakonomerne i år 2007 vil varetage følgende opgaver i virksomheden – spørgsmål kun til apotekere

	Apotek	
	I høj grad/ I nogen grad	I mindre grad/ Slet ikke
Fremfindning/fremtagning af lægemidler til receptekspeditioner	58%	39%
Kontrol af lægemidler ved receptekspeditioner	88%	10%
Gennemførelse af "sundhedsydelser" (fx måling af blodtryk/kolesterol, forestå rygestop-kurser, udarbejde risikoprofiler eller lign.)	90%	6%
Dekoration af vinduer mv.	30%	65%
Opstilling af varer på hylder	37%	59%
Udpakning af varer	25%	69%

Tabelforklaring: For på en overskuelig måde at kunne sammenligne på tværs af de tre delarbejdsmarkeder, er svarkategorierne "i høj grad" og "i nogen grad" slået sammen. Ligeledes er svarkategorierne "i mindre grad" og "slet ikke" slået sammen. På spørgsmålet har det endvidere været muligt at svare "ved ikke" og "ikke relevant", men andelen, der har svaret i disse kategorier, er ikke medtaget i ovenstående tabel. Dette forklarer, hvorfor tallene ikke i alle tilfælde summerer til 100%.

2.2.1. Perspektiver på fremtidig udvikling: fokusgrupper og interview

Som det sås ovenfor, er der en række opgaver, som farmakonomerne på de **private apoteker** i fremtiden vil komme til at udføre mere, end de gør i dag. Blandt de opgaver, der vil være kraftigst voksende er:

- *Afdelingsledelse*
- *Kvalitetsstyringsopgaver*
- *Undervisningsopgaver*
- *Personaleadministration*
- *Levere sundhedsydelser*

Dette kvantitative billede svarer meget godt overens med indtrykkene fra fokusgrupper og interview, hvor alle sammenstemmende peger på, at den tendens, der allerede er til, at farmakonomer får mere *personale- og ledelsesansvar*, helt sikkert vil vokse. Interviewpersonerne peger i den forbindelse på, at problemerne med at tiltrække farmaceuter til apotekerne vil øges samt, at det – alene pga. udbuddet – er lettere at finde en farmakonom med de rigtige evner og lysten til ledelse. Dertil kommer en oplevelse af, at farmakonomerne i dag er klædt bedre på til ledelsesopgaven, om end vi senere skal se, at der fortsat er et udviklingsbehov på dette felt.

De kvalitative interview har også i nogen grad bekræftet en anden af de nævnte udviklinger, nemlig at flere farmakonomer i fremtiden vil være beskæftiget med *at levere sundhedsydelser* som fx blodtryksmåling, kolesterolmåling, slankekurser, rygeafvænnning, diabetes- og astmavejledning samt, at samarbejdet med andre sundhedsfaglige grupper i fremtiden vil øges. Flertallet af interviewpersoner har således en forventning om, at apoteket i fremtiden vil kunne spille en større rolle på nogle af disse områder – og at apoteket for den almindelige forbruger vil være et godt og let alternativ til ventetiden hos lægen. Nogle vurderer i den forbindelse også, at apotekerne vil kunne samarbejde med større lokale virksomheder, fx udføre sundhedstjek på medarbejderne, hjælpe medarbejdere med rygestop og overvægt. Andre fremfører, at apotekerne og farmakonomerne i fremtiden vil kunne indgå i samarbejde med det øvrige sundhedspersonale i de regioner, hvor der er langt til nærmeste hospital, fx i et lokalt sundhedscenter – og at behovet herfor vil øges i takt med lægemanglen. I den forbindelse foreslår flere også, at apotekerne kunne overtage de ukomplicerede receptfornyelser samt, at man kunne overtage en del af lægernes informationsarbejde. Endelig vurderer nogle, at der vil være et samarbejdspotentialer med plejehjem, hvor farmakonomerne dels kan undervise personalet, dels kan udføre tjek af medicinskabe m.v.

Alt i alt er forventningen blandt disse interviewpersoner således, at det tværfaglige samarbejde med andre sundhedsfaglige grupper i fremtiden vil øges via forskellige typer regionale initiativer.

Det er dog ikke alle interviewpersoner, der er helt enige i de optimistiske forudsigelser; enkelte har fremført, at etableringsomkostningerne ved at gennemføre sundhedsydelser ikke står mål med, hvad forbrugerne vil betale for den slags ydelser, som de også kan få hos lægen. Andre vurderer, at der vil være behov for at fokusere ydelserne: Rygestop kan være et godt tilbud, men det vil blodtryksmåling fx ikke være, idet det alligevel er nødvendigt at sende patienten videre til lægen i tilfælde af for højt blodtryk.

Det er således ikke alle, der tror på, at apotekerne fremover vil blive de store sundhedsydelsesleverandører, om end flertallet af interviewpersoner tror på udviklingen. Men ét udviklingstræk, som næsten alle kan være enige om vil tage til i fremtiden, er den rolle, som farmakonomerne får som *sparringspartnere* for kunderne og patienterne. Både interviewpersoner og fokusgruppedeltagere har således givet udtryk for, at farmakonomens rolle som rådgiver og sparringspartner vil vokse, og at det, man i fremtiden skal overleve på, vil være evnen til at kombinere den høje faglige indsigt med god kommunikation og kundeforståelse. Til forskel fra fx Matas eller detailhandlen skal kunden således have oplevelsen af, at man på apoteket får *både* faglighed og rigtig god service, hvilket blandt andet vil sige, at kunden føler sig bedre vejledt end i andre butikker, og at der på apoteket virkelig er et ønske om at sætte sig ind kundens behov. For mange farmakonomer betyder dette, at man skal træde ud af den lidt neutrale rolle, man traditionelt set har haft, fx ved at man tør forsøge at sælge kunden noget, de ikke har efterspurgt – eller omvendt, at man skal turde sige til en kunde, at kunden ikke har brug for det efterspurgte produkt. Med andre ord; kunden skal købe en *løsning* på apoteket, og dette er ikke i alle tilfælde et produkt. Vurderingen fra fokusgrupper og interview er således, at denne sparrings- og service rolle vil tiltage, dels fordi forbrugerne generelt set vil efterspørge flere sundheds- og livsstilsprodukter, dels fordi den er nødvendig for at kunne modstå den voksende konkurrence.

Men hvor ovenstående opgaver således med stor sandsynlighed vil øge deres betydning og komme til at omfatte flere farmakonomer, er der endnu flere opgaver, hvis omfang vil falde betydeligt for farmakonomerne. Det gælder:

- *Lagerstyring og indkøb*
- *Udpakningen af varer*

- *Opstilling af varer på hylder*
- *Dekoration af vinduer*
- *Fremfinding/fremtagning af lægemidler ved receptekspeditioner.*

At disse opgaver i fremtiden i langt mindre grad vil blive varetaget af farmakonomer, er også indtrykket fra de kvalitative datakilder. For alle opgavetyper gælder, at de i varierende omfang vil blive overtaget af ny teknologi eller af ufaglærte. Undtagelsen er dog dekorationen af vinduer, men her er udviklingen, at denne opgave overtages af leverandørerne af lægemidler.

Ser vi først på *lagerstyring og indkøb*, viser interviewene, at disse opgaver dels vil blive mere automatiseret i takt med bedre IT-systemer, dels at man på nogle apoteker overvejer at lade andre faggrupper overtage disse opgaver, fx logistikuddannede. I forhold til de manuelle opgaver: *Udpakning og opstilling af varer på hylder* er meldingen fra interviewene også relativ klar: Det behøver man ikke være farmakonom for at finde ud af, det kan en ufaglært godt varetage – og gør det allerede i vid udstrækning. Endelig viser interviewene, at fremfindingen/fremtagningen af lægemidler heller ikke behøver at varetages af en farmakonom – her kan også ufaglærte spille en rolle, ligesom robotter på sigt vil overtage en del af dette arbejde, hvilket allerede sker på fx Nordborg Apotek.

I forhold til udviklingen i **industrien** sås der, som nævnt, mindre markante udviklinger i arbejdsopgaverne, og indtrykkene fra interviewene er da også, at der ikke i de kommende år vil ske de helt store ændringer i arbejdsopgaverne, om end farmakonomerne nok også her vil komme til at opleve et pres nedefra fra operatører og andre ufaglærte. Samtidig er farmakonomerne også kommet i skarpere konkurrence med bioanalytikere og andre sundhedsuddannede, der har bedre produktionstekniske forudsætninger end de nyuddannede farmakonomer.

På **sygehusapotekerne** peger de kvalitative i retning af, at farmakonomerne også på dette område i langt højere grad vil komme til at indgå i en fremtidig rolle som sparringspartner. Denne udvikling er mest drevet af, at mange hospitaler har etableret medicinservice, hvor farmakonomerne kommer ud på afdelingen og sørger for vedligehold af medicinskabe m.v. En del interviewpersoner vurderer imidlertid, at denne rolle i fremtiden vil blive betydeligt udbygget, og at farmakonomerne i fremtiden i højere grad vil skulle indgå som sparringspartner med læger, sygeplejersker og patient. Dette kræver dog, ifølge mange interviewpersoner, at farmakonomerne klædes bedre på til den medicinske terminologi, og at de behersker mere anatomi og fysiologi – hvis

farmakonomer skal være en ligeværdig samarbejdspartner med læger og sygeplejersker, er det således nødvendigt at være bedre rustet på disse punkter.

2.3. Sammenfatning på udvikling i arbejdsopgaver

Som det er gennemgået ovenfor, er der sket en betydelig udvikling i farmakonomernes arbejdsopgaver – det er en udvikling, der har været mange år undervejs, og som fortsat pågår.

Mest markant synes den udvikling, der har fundet sted på apotekerne at være – her er farmakonomerne gået fra at være ekspedienter/ vareopfyldere/ vinduesdekoratører og udpakker til i dag reelt at have overtaget en stor del af de faglige og personalemæssige opgaver, der før var forbeholdt farmaceuter. Mange farmakonomer er således i dag beskæftiget med undervisning, kvalitetsstyring og ledelse, og samtidig er opgaverne med at rådgive kunderne blevet en del af farmakonomernes arbejde, således at meget mere af farmakonomernes tid i dag går med at informere og vejlede. Denne udvikling må formodes at fortsætte. Kundernes forventninger samt et mere konkurrencebetonet marked vil bevirke, at farmakonomerne i fremtiden vil skulle få endnu mere brug for at kombinere høj faglighed med service og se på 'det hele menneske', frem for alene at lange medicin over disken. Fremtidens farmakonom vil således skulle "sælge individuelle løsninger", hvis grundlag skal bygge på en høj grad af farmakologisk viden. Endelig peger mange kilder på, at farmakonomerne i fremtiden i langt højere grad vil skulle indgå i et tværfagligt samarbejde med andre sundhedsfaglige grupper i det lokale/regionale miljø, fx gennem sundhedscentre, plejehjem og virksomheder.

På de to øvrige arbejdsmarkeder er der også sket en job-glidning i forhold til farmaceuterne, om end denne udvikling er lidt mindre markant. Især på sygehusapotekerne er ord som *service* og *rådgivning* også kommet meget mere i centrum. Også her varetager farmakonomerne i dag opgaver, der før blev varetaget af farmaceuter. Kilderne peger også her på, at farmakonomernes fremtidige rolle som rådgiver og sparringspartner vil blive forstærket, og at det tværfaglige samarbejde med læger og sygeplejersker vil øges på sygehusapoteket. På industriområdet ser man, at farmakonomerne varetager en stor del af kvalitetskontrollen, mens de mere manuelle opgaver overtages af operatører og andre ufaglærte.

Konklusionen på udviklingen i opgaven bliver derfor, at der er sket en betydelig udvikling i de opgaver, farmakonomerne varetager på arbejdsmarkedet – en udvikling, hvor

farmakonomerne overordnet set er gået *fra* hovedsageligt at varetage rutinemæssige opgaver *til* i dag at varetage mange opgaver, der forudsætter farmakologisk viden på højt niveau.

3. Udvikling i kompetencekrav

I dette kapitel belyser vi udviklingen i de kompetencekrav, som farmakonomerne mødes med på arbejdsmarkedet. Vi ser først på *vigtigheden* af forskellige kompetencer, som arbejdsgiverne på de tre delarbejdsmarkeder mener, at farmakonomerne bør have for - på tilfredsstillende vis - at kunne udføre deres arbejde. Dernæst belyser vi i afsnit 3.2 udviklingen i betydningen af disse kompetencer frem til år 2007. I afsnit 3.3 vurderer arbejdsgiverne i hvor høj grad farmakonomerne i dag er i stand til at anvende deres kompetencer. I det efterfølgende afsnit 3.4 sammenholder vi kompetencebehovet med den nuværende uddannelse, og i kapitlets sidste afsnit portrætterer vi en række forskellige kompetenceprofiler på "farmakonomtyper", som arbejdsgiverne efterspørger.

Boks 4.1. Definition af kompetencebegreb

Fokus i denne rapport er på de kompetencekrav, arbejdsgiverne stiller til farmakonomerne, udviklingen i disse samt spørgsmålet om, i hvor høj grad farmakonomerne rent faktisk anvender deres kompetencer på tilfredsstillende vis.

I den forbindelse er det vigtigt at præcisere, hvad der menes med kompetencer. Kompetencebegrebet, som det anvendes her, vedrører *den enkelte farmakonomes evne til at anvende sin viden og øvrige færdigheder i en daglig arbejdsmæssig sammenhæng*. Færdighederne kan være af faglig karakter, de kan være organisatoriske/forretningsmæssige eller det kan være personlige/almene evner, som den enkelte besidder.

Det er således vigtigt at fastslå, at kompetencebegrebet, som det anvendes her, *ikke* har noget at gøre med de formelle og eventuelt lovmæssige begrænsninger, der kan være tilknyttet arbejdet som farmakonom, fx at man ikke har *formel kompetence* til selv at have et apotek.

3.1. Kompetencer farmakonomer bør have i dag

I spørgeskemaundersøgelsen har vi spurgt arbejdsgiverne til vigtigheden af at besidde en række forskellige kompetencer, hvis man, som farmakonom, skal udføre sit arbejde på tilfredsstillende vis. I afsnittene nedenfor har vi opdelt kompetencekravene på faglige, organisatoriske og personlige kompetencer, som gennemgås i separate afsnit.

3.1.1. Faglige kompetencer

Som Tabel 3.1 viser, er der nogen forskel på vigtigheden af de forskellige faglige kompetencer på tværs af de tre delarbejdsmarkeder. Forskellene er dog størst mellem industrien og de to apoteksområder, mens kompetencekravene på apotek og sygehusapotek i højere grad er ens.

Tabel 3.1: Hvor vigtigt er det, at farmakonomerne i dag besidder følgende kompetencer for at kunne løse deres opgaver i din virksomhed? Faglige kompetencer

	Apotek		Industri		Sygehusapotek	
	Meget vigtigt / vigtigt	Mindre vigtigt / slet ikke vigtigt	Meget vigtigt / vigtigt	Mindre vigtigt / slet ikke vigtigt	Meget vigtigt / vigtigt	Mindre vigtigt / slet ikke vigtigt
At kunne fremstille lægemidler	2%	30%	46%	23%	95%	0%
At beherske kvalitetsstyring og kvalitetsstyringsmetoder	84%	15%	77%	8%	89%	5%
At have en (for farmakonomer) meget høj grad af farmakologisk viden	89%	10%	77%	15%	89%	5%
At kunne formidle faktuel farmakologisk information på et tilstrækkeligt niveau (fx til kunder, patienter, andre faggrupper)	94%	6%	46%	46%	89%	5%
At kunne rådgive på et tilstrækkeligt fagligt niveau - indgå i en sparringssituation (fx med kunder, patienter, andre faggrupper)	96%	4%	38%	46%	84%	11%
At kunne levere "sundhedsydelser", fx kunne måle blodtryk/kolesterol, udarbejde risikoprofiler eller lign.	78%	20%	15%	15%	0%	53%
At beherske IT-baserede programmer til lagerstyring og indkøb	82%	18%	23%	46%	89%	5%
At kunne anvende IT til informationssøgning i databaser og leksika	87%	13%	77%	15%	74%	26%
At have kendskab til medicinsk terminologi	81%	18%	85%	15%	89%	5%

Tabelforklaring: For på en overskuelig måde at kunne sammenligne på tværs af de tre delarbejdsmarkeder, er svarkategorierne "i høj grad" og "i nogen grad" slået sammen. Ligeledes er svarkategorierne "i mindre grad" og "slet ikke" slået sammen. På spørgsmålet har det endvidere været muligt at svare "ved ikke" og "ikke relevant", men andelen, der har svaret i disse kategorier, er ikke medtaget i ovenstående tabel. Dette forklarer, hvorfor tallene ikke i alle tilfælde summerer til 100%.

Det betyder imidlertid ikke, at der ikke er fællesnævner mellem de tre arbejdsmarkeder – på alle tre typer af arbejdspladser er det således meget vigtigt eller vigtigt, at

farmakonomerne *behersker kvalitetsstyring og kvalitetsstyringsmetoder*, ligesom det også er meget vigtigt, at farmakonomerne *har en (for farmakonomer) meget høj grad af farmakologisk viden*. På tilsvarende vis har arbejdsgivere på alle tre arbejdsmarkeder svaret, at det er meget vigtigt eller vigtigt, at farmakonomerne kan *anvende IT til informationssøgning i databaser og leksika* samt, at de har *kendskab til medicinsk terminologi*. Interview og fokusgrupper har da også bekræftet, at i særdeleshed et højt farmakologisk vidensniveau er grundstenen i farmakonomens arbejde, og mange giver udtryk for, at vidensniveauet gerne må blive højere endnu. På tilsvarende vis har mange interviewpersoner fremhævet, at viden om kvalitetsstyring ofte er en konkurrencefordel for farmakonomerne, idet denne metodiske kunnen er meget anvendelig i både industri og på sygehusområdet.

Blandt de interessante forskelle mellem arbejdsmarkedene er vigtigheden af *at kunne fremstille lægemidler*. Denne kompetence er stort set ikke vigtig på de private apoteker, mens 95% af sygehusapotekerne og 46% af arbejdsgiverne i industrien vurderer, at denne kompetence er meget vigtig eller vigtig. I interviewene med arbejdsgivere i industri og på sygehuse er det da også blevet fremført, at de nyuddannede farmakonomer ikke i samme grad besidder de fremstillingsmæssige færdigheder, som de ældre farmakonomer havde, og at dette i nogen udstrækning er et problem, især på sygehusområdet.

Endelig viser tabellen også, at industrien adskiller sig ved, at der er en række af de foreslåede faglige kompetencer, der ikke er specielt vigtige for dem set i forhold til betydningen på de to øvrige arbejdsmarkeder. Det gælder fx evnerne til at *formidle faktisk farmakologisk information*, til at *kunne rådgive og beherskelsen af it-baserede programmer til lagerstyring og indkøb*.

3.1.2. Organisatoriske/forretningsmæssige kompetencer

Ser vi på vigtigheden af forskellige organisatoriske og forretningsmæssige kompetencer viser resultaterne igen en række forskelle på tværs af de tre delarbejdsmarkeder. Den kompetence, der, på tværs af de tre typer af arbejdspladser, er mest vigtig er, *at have forretningsforståelse og indsigt i, hvordan virksomheden drives rentabelt* – 91% af de private apotekere vurderer, at denne kompetence er vigtig eller meget vigtig, og det samme gælder for 62% af arbejdsgiverne i industrien og 58% af sygehusapotekerne.

Evnen til *at kunne tænke i nye forretningsområder, udvikle nye ideer eller koncepter* er også en kompetence, som mange arbejdsgivere på tværs af de tre delarbejds-

markeder efterspørger – dog mest på de private apoteker, hvor 84% mener, at det er vigtigt eller meget vigtigt – mens over halvdelen af arbejdsgiverne på de to andre arbejdsmarkeder mener det samme.

Tabel 3.2: Hvor vigtigt er det, at farmakonomerne i dag besidder følgende kompetencer, for at kunne løse deres opgaver i din virksomhed? Organisatoriske og forretningsmæssige kompetencer..

	Apotek		Industri		Sygehusapotek	
	Meget vigtigt / vigtigt	Mindre vigtigt / slet ikke vigtigt	Meget vigtigt / vigtigt	Mindre vigtigt / slet ikke vigtigt	Meget vigtigt / vigtigt	Mindre vigtigt / slet ikke vigtigt
At have forretningsforståelse - indsigt i, hvordan virksomheden drives rentabelt	91%	9%	62%	38%	58%	32%
At have forståelse for "space-management" – udstilling af vinduer m.v.	85%	15%	31%	31%	5%	16%
At kunne tænke i nye forretningsområder, udvikle nye ideer eller koncepter	84%	16%	54%	38%	53%	37%
At kunne indgå i personaleadministration, fx deltage i planlægning m.v.	78%	20%	31%	38%	68%	21%
At kunne indgå i virksomhedens øvrige ledelsesopgaver, fx beslutninger om indkøb	84%	15%	38%	31%	63%	32%

Tabelforklaring: For på en overskuelig måde at kunne sammenligne på tværs af de tre delarbejdsmarkeder, er svarkategorierne "i høj grad" og "i nogen grad" slået sammen. Ligeledes er svarkategorierne "i mindre grad" og "slet ikke" slået sammen. På spørgsmålet har det endvidere været muligt at svare "ved ikke" og "ikke relevant", men andelen, der har svaret i disse kategorier, er ikke medtaget i ovenstående tabel. Dette forklarer, hvorfor tallene ikke i alle tilfælde summerer til 100%.

Via interviewene og fokusgrupperne er det ligeledes blevet tydeliggjort, at det forretningsmæssige aspekt, særligt på apotekerne, er blevet meget vigtigere i dag, end det tidligere har været. Det indebærer blandt andet, at der er et øget fokus på fx mersalg, men også et generelt fokus på, at apoteket i dag i langt højere grad skal fungere og styres som enhver anden virksomhed. Mange farmakonomer har, ifølge arbejdsgiverne, et ganske udmærket blik for denne omstændighed, mens det for andre farmakonomer er en del sværere at vende sig til de "nye" betingelser.

I fokusgrupperne med farmakonomer ansat på private apoteker blev det da også tydeligt, at denne udvikling og fokusering på apoteket som forretning påvirker en del af især de ældre farmakonomer, idet de føler, at det salgsorienterede aspekt ikke er en del af deres uddannelse. De er i højere grad uddannet til dels at fremstille lægemidler, dels ekspedere medicinen. Således føler disse farmakonomer ikke, at de er tilstræk-

kelig klædt på – dels i forhold til at tænke forretningsorienteret generelt, dels i forhold til også at skulle påtage sig en mere sælgende rolle. Modsat ser en del af de yngre farmakonomer mersalget som en service over for kunderne og som en naturlig del af rådgivningen.

3.1.3. Almene og personlige kompetencer

Ser vi endelig på de almene og personlige kompetencer, som arbejdsgiverne på de tre arbejdsmarkeder efterspørger, viser der sig en række fællestræk. Alle arbejdsgivere har således svaret, at *evnen til at kunne samarbejde* er vigtig eller meget vigtig, ligesom det *at kunne udvise initiativ, at holde sig fagligt opdateret og at være omstillingsparat* er uhyre vigtige egenskaber på alle tre arbejdsmarkeder. Endelig viser tabellen, at *grundighed og kvalitetssans* også er blandt de meget vigtige egenskaber for en farmakonom.

Tabel 3.3: Hvor vigtigt er det, at farmakonomerne i dag besidder følgende kompetencer, for at kunne løse deres opgaver i din virksomhed? Almene og personlige kompetencer

	Apotek		Industri		Sygehusapotek	
	Meget vigtigt / vigtigt	Mindre vigtigt / slet ikke vigtigt	Meget vigtigt / vigtigt	Mindre vigtigt / slet ikke vigtigt	Meget vigtigt / vigtigt	Mindre vigtigt / slet ikke vigtigt
At være omstillingsparat	99%	1%	92%	8%	100%	0%
At kunne samarbejde	100%	0%	100%	0%	100%	0%
At have flair for personaleledelse	71%	29%	15%	69%	58%	37%
At kunne udvise initiativ	99%	1%	100%	0%	100%	0%
At kunne holde sig fagligt opdateret	99%	1%	100%	0%	100%	0%
At kunne levere høj service (fx overfor kunder/andre faggrupper)	99%	1%	77%	15%	100%	0%
At være grundig/ have kvalitetssans	100%	0%	85%	15%	95%	0%
At kunne forholde sig kildekritisk til informationer og kampagner	88%	11%	77%	8%	63%	32%
At kunne undervise	72%	24%	46%	54%	68%	26%
At have gode engelskkundskaber	46%	51%	69%	23%	42%	42%

Tabelforklaring: For på en overskuelig måde at kunne sammenligne på tværs af de tre delarbejdsmarkeder, er svarkategorierne "i høj grad" og "i nogen grad" slået sammen. Ligeledes er svarkategorierne "i mindre grad" og "slet ikke" slået sammen. På spørgsmålet har det endvidere været muligt at svare "ved ikke" og "ikke relevant", men andelen, der har svaret i disse kategorier, er ikke medtaget i ovenstående tabel. Dette forklarer, hvorfor tallene ikke i alle tilfælde summerer til 100%.

Disse ovennævnte tendenser bekræftes også af interviewene, hvor evnen til at udvise initiativ måske er en af de egenskaber, der oftest fremhæves som en særlig kvalitet. Eksempelvis fremhæver mange apotekere, at det er uhyre vigtigt at have nogle med-

arbejdere, der har lyst og vilje til virkelig at tage ansvar for et område – at ville gøre en forskel. At man kan samarbejde anses derimod mere som en nødvendighed, og at holde sig fagligt opdateret er på tilsvarende vis et 'must' i forhold til at følge med udviklingen inden for området.

Blandt de interessante forskelle mellem de tre delarbejdsmarkeder er, at det på apotek og sygehusapoteksområdet er relativt vigtigt, at man har *flair for personaleledelse*, mens denne egenskab er mindre vigtig i industrien. Dette skyldes formentlig den tidligere beskrevne udvikling, hvor mange farmakonomer rekrutteres til souschefer eller andre typer af liniechefposter. Ligeledes er det også relativt mere vigtigt inden for de to apoteksområder, at farmakonomerne kan levere *høj service* – hvilket naturligvis hænger sammen med, at farmakonomerne på disse to områder er i meget mere direkte kontakt med deres kunder, end man nødvendigvis er i nogle af industriens produktionsvirksomheder.

Omvendt er *gode engelsk kundskaber* relativt mere vigtige i industrien end på de to apoteksområder. Dette hænger sammen med, at mange af de store industrivirksomheder har engelsk som forretningssprog, og at megen dokumentationsarbejde derfor foregår på engelsk. Derudover efterlyser flere af industrivirksomhederne også tysk kundskaber.

3.2. Kompetencer farmakonomer bør have i fremtiden

For at belyse udviklingen i kompetencekravene har vi bedt arbejdsgiverne vurdere, hvordan betydningen af de respektive kompetencer vil udvikle sig frem til år 2007. Denne udvikling gennemgås nedenfor - igen opdelt på faglige, organisatoriske og almene kompetencer.

3.2.1. Udviklingen i faglige kompetencekrav

Tabel 3.4 nedenfor viser, at der vil ske nogen udvikling i de faglige kompetencekrav frem til år 2007, men at udviklingen vil være mest markant inden for apoteks- og til dels sygehusapoteksområdet. Dette er ikke overraskende, eftersom det også var på især apoteksområdet, at arbejdsgiverne forudsagde den største forandring inden for arbejdsopgaverne, jf. kapitel 2. Overordnet set viser resultaterne også, at betydningen af en række faglige kompetencer vil vokse, mens kun få arbejdsgivere forudser, at betydningen af de gennemgåede kompetencer vil blive mindre.

Tabel 3.4: Hvordan vil betydningen af denne kompetence udvikle sig frem til 2007? Faglige kompetencer

	Apotek			Industri			Sygehusapotek		
	Mere vigtigt	Uændret betydning	Mindre vigtigt	Mere vigtigt	Uændret betydning	Mindre vigtigt	Mere vigtigt	Uændret betydning	Mindre vigtigt
At kunne fremstille lægemidler	1%	18%	8%	31%	46%	0%	32%	63%	0%
At beherske kvalitetsstyring og kvalitetsstyringsmetoder	41%	55%	3%	46%	46%	0%	53%	42%	0%
At have en (for farmakonomer) meget høj grad af farmakologisk viden	56%	42%	0%	8%	77%	8%	53%	37%	5%
At kunne formidle faktuel farmakologisk information på et tilstrækkeligt niveau (fx til kunder, patienter, andre faggrupper)	65%	34%	0%	8%	69%	8%	58%	37%	0%
At kunne rådgive på et tilstrækkeligt fagligt niveau - indgå i en sparringsituation (fx med kunder, patienter, andre faggrupper)	67%	31%	0%	8%	69%	8%	42%	53%	0%
At kunne levere "sundhedsydelse", fx kunne måle blodtryk/kolesterol, udarbejde risikoprofiler eller lign.	56%	37%	1%	15%	31%	0%	5%	47%	5%
At beherske IT-baserede programmer til lagerstyring og indkøb	34%	53%	10%	8%	54%	8%	32%	58%	5%
At kunne anvende IT til informations-søgning i databaser og leksika	66%	32%	1%	8%	85%	0%	63%	32%	5%
At have kendskab til medicinsk terminologi	40%	54%	3%	23%	69%	0%	47%	47%	0%

Tabelforklaring: For på en overskuelig måde at kunne sammenligne på tværs af de tre delarbejdsmarkeder, er svarkategorierne "i høj grad" og "i nogen grad" slået sammen. Ligeledes er svarkategorierne "i mindre grad" og "slet ikke" slået sammen. På spørgsmålet har det endvidere været muligt at svare "ved ikke" og "ikke relevant", men andelen, der har svaret i disse kategorier, er ikke medtaget i ovenstående tabel. Dette forklarer, hvorfor tallene ikke i alle tilfælde summerer til 100%.

Ser vi således først på ændringerne i kompetencekravene indenfor de **private apoteker**, viser tabellen, at der er tre faglige kompetencer, som apotekerne især vurderer til at ville blive mere vigtige i år 2007, end de er i dag. Evnerne til *at kunne formidle faktuel, farmakologisk information*, til *at kunne rådgive på et tilstrækkeligt fagligt niveau og indgå i en sparringssituation* samt *at anvende IT til informationssøgning i databaser og leksika* er således alle kompetencer, som omkring trefjerdedele af apotekerne vurderer, vil blive mere vigtige i år 2007. Det bør bemærkes, at mange apotekere finder, at disse kompetencer er meget vigtige allerede i dag, men vurderingen er altså, at deres betydning vil blive *endnu større* i de kommende år. At apotekerne således peger på, at det er formidlingen af viden samt rådgivningen af patienter og forbrugere, der vil blive vigtigere i fremtiden, må klart formodes at have en sammenhæng med den tidligere beskrevne udvikling, hvor den rådgivning, der ydes på apotekerne i langt

højere grad end nu vil blive et konkurrenceparameter set i forhold til, hvad forbrugerne kan få i detailhandel og ved køb af medicin over Internettet.

Ser vi på udviklingen i **industrien**, viser Tabel 3.4 at kompetencekravene ikke ændrer sig så meget som tilfældet er på apoteksområdet, hvilket som omtalt må ses i logisk sammenhæng med, at arbejdsopgaverne i industrien ikke vil ændre sig så meget som på apoteksområdet. Der er dog to kompetencer, som en del arbejdsgivere i industrien vurderer at ville blive mere vigtige, nemlig evnen til at *beherske kvalitetsstyring og kvalitetsstyringsmetoder*, og *evnen til at fremstille lægemidler*. Arbejdsgiverne i industrien vurderede i forvejen, at evnen til at *beherske kvalitetsstyring og kvalitetsstyringsmetoder* var en meget central kompetence, men vigtigheden vil altså, ifølge arbejdsgiverne, øges i de kommende år. I interview og fokusgrupper med repræsentanter ansat i industrien har det endvidere været diskuteret, hvorvidt de nyuddannede farmakonomer besidder de nødvendige kompetencer til *at fremstille lægemidler*. Vurderingerne har her været blandede, idet nogle mener, at det er et problem, at den fremstillingsmæssige side af uddannelsen ikke fylder så meget, som den har gjort, og at de nyuddannede derfor ikke er klædt på til at arbejde i produktionsvirksomheder. Interviewpersoner, der har denne holdning, ser ofte en fare for, at farmakonomerne bliver udkonkurreret af andre faggrupper, fx bio-analytikere, levnedsmiddelteknikere eller lignende. Andre interviewpersoner vurderer omvendt, at det ikke er noget problem, at den fremstillingsmæssige side af uddannelsen er nedtonet, idet man bare kan lære de unge farmakonomer op. Set fra disse interviewpersoners side er det således mere vigtigt, at den farmakologiske viden, som man bibringes via uddannelsen, er øget samt, at de unge medarbejdere er åbne, fleksible og initiativrige.

Analyseres sluttelig svarene fra **sygehusapotekerne** viser resultaterne, at der her vil være tale om voksende kompetencekrav inden for en række områder. 63% af arbejdsgiverne fra sygehusapotekerne vurderer således, at evnen til at kunne *anvende IT til informationssøgning i databaser og leksika* vil blive mere vigtig i år 2007, og 58% mener, at evnen til at kunne formidle *faktuel, farmakologisk information* ligeledes vil blive mere vigtig. Endelig vurderer 53% af arbejdsgiverne på sygehusapotekerne, at betydningen af *at have en – for farmakonomer – meget høj grad af farmakologisk viden* samt, at kunne *beherske kvalitetsstyring og kvalitetsstyringsmetoder* vil blive øget i fremtiden.

3.2.2. Udviklingen i organisatoriske og forretningsmæssige kompetencekrav

Undersøges udviklingen i betydningen af de forskellige organisatoriske og forretningsmæssige kompetencer ses det af tabel 3.5, at det også på dette punkt er inden

for apoteksområdet, at den største vækst i kompetencekravene vil finde sted. Igen må dette ses som en naturlig konsekvens af, at apoteksområdet også er det arbejdsmarked, hvor arbejdsgiverne forventer den største udvikling i farmakonomernes arbejdsopgaver, hvorfor de kompetencer, der bringes i spil naturligt også må følge med. Fælles for alle tre arbejdsmarkeder er dog, at evnen til *at tænke i nye forretningsområder, udvikle nye ideer eller koncepter* vurderes til at ville få en øget betydning.

Tabel 3.5: Hvordan vil betydningen af denne kompetence udvikle sig frem til 2007? Organisatoriske og forretningsmæssige kompetencer

	Apotek			Industri			Sygehusapotek		
	Mere vigtigt	Uændret betydning	Mindre vigtigt	Mere vigtigt	Uændret betydning	Mindre vigtigt	Mere vigtigt	Uændret betydning	Mindre vigtigt
At have forretningsforståelse - indsigt i, hvordan virksomheden drives rentabelt	62%	36%	1%	38%	54%	8%	16%	79%	0%
At have forståelse for "space-management" - udstilling af vinduer m.v.	43%	49%	5%	8%	62%	0%	0%	32%	0%
At kunne tænke i nye forretningsområder, udvikle nye ideer eller koncepter	70%	27%	1%	31%	62%	0%	37%	47%	5%
At kunne indgå i personaleadministration, fx deltage i planlægning m.v.	53%	42%	1%	0%	69%	0%	26%	63%	0%
At kunne indgå i virksomhedens øvrige ledelsesopgaver, fx beslutninger om indkøb	51%	43%	2%	8%	62%	0%	32%	58%	5%

Tabelforklaring: For på en overskuelig måde at kunne sammenligne på tværs af de tre delarbejdsmarkeder, er svarkategorierne "i høj grad" og "i nogen grad" slået sammen. Ligeledes er svarkategorierne "i mindre grad" og "slet ikke" slået sammen. På spørgsmålet har det endvidere været muligt at svare "ved ikke" og "ikke relevant", men andelen, der har svaret i disse kategorier, er ikke medtaget i ovenstående tabel. Dette forklarer, hvorfor tallene ikke i alle tilfælde summerer til 100%.

Ser vi først på de **private apoteker**, viser svarene fra arbejdsgiverne, at kompetencekravet øges inden for en lang række områder, hvorimod det stort set ikke mindskes inden for nogen af de nævnte områder. Mest markant er det, at 70% af arbejdsgiverne vurderer, at *evnen til at kunne tænke i nye forretningsområder, udvikle nye ideer eller koncepter* vil blive mere vigtigt i år 2007. Dertil kommer, at 62% af apotekerne vurderer, at det at *have forretningsforståelse – indsigt i, hvordan virksomheden drives rentabelt* vil blive mere vigtigt i fremtiden. Endelig vurderer over halvdelen af apotekerne, at det i fremtiden vil blive endnu vigtigere for farmakonomerne, at de kan *indgå i personaleadministration, deltage i planlægning m.v.*, samt at de kan *indgå i virksomhedens øvrige ledelsesopgaver, fx beslutninger om indkøb*. Disse vurderinger illustrer

rer med stor tydelighed det øgede fokus, der er kommet på den forretningsmæssige side af det at drive et apotek. At et apotek er en forretning, der skal løbe rundt, har som tidligere nævnt også været hyppigt fremhævet i de kvalitative interview, hvor mange apotekere har efterlyst mere forretningsforståelse blandt nogle af deres ansatte. Apotekerne fremhæver i den forbindelse vigtigheden af, at man som ansat forstår, at lønnen ikke alene kan betales via avancen på medicinen, og at man således selv må gøre en indsats for at være med til at sikre virksomhedens rentabilitet. Vurderingerne i tabellen viser også, at apotekerne i fremtiden forventer, at farmakonomerne vil skulle spille en endnu større rolle i ledelse og personaleadministration. Dette er også i tråd med de kvalitative vurderinger, hvor praktisk talt alle apotekere regner med, at den nuværende udvikling, hvor farmakonomerne får stadig mere ledelsesansvar, vil fortsætte.

Vendes blikket mod **industrien**, sker der ikke så store forandringer i kravene om organisatoriske og forretningsmæssige kompetencer. Over 30% af arbejdsgiverne vurderer dog, at det vil være af øget betydning, at farmakonomerne har *forretningsforståelse – indsigt i, hvordan virksomheden drives rentabelt* samt, at de har evnen til *at kunne tænke i nye forretningsområder, udvikle nye ideer eller koncepter*.

Ser vi sluttelig på udviklingen på **sygehusapotekerne**, viser tabellen, at der også her vil være øgede krav på flere punkter. Først og fremmest vurderer også sygehusapotekerne, at det vil være af øget betydning for farmakonomerne, at de kan *tænke i nye forretningsområder, udvikle nye ideer eller koncepter* – helt bestemt mener 37% af sygehusapotekerne, at dette vil være tilfældet. Derudover vurderer 32%, at det i år 2007 vil være af øget betydning, at farmakonomerne kan *indgå i virksomhedens øvrige ledelsesopgaver, fx beslutninger om indkøb*, og en fjerdedel finder, at det vil være mere vigtigt, at farmakonomerne evner at *indgå i personaleadministration*.

Udviklingen på sygehusapotekerne er således langt hen ad vejen magen til den udvikling, vi ser på de private apoteker, hvor farmakonomerne kommer til at spille en større rolle i personalearbejdet, og hvor det *at tage del i udviklingen af arbejdspladsen* er centralt.

3.2.3. Udviklingen i almene og personlige kompetencekrav

Ser man på udviklingen i de krav, der stilles om almene og personlige kompetencer viser resultaterne igen, at den største udvikling vil finde sted inden for apoteksområdet.

Tabel 3.6: Hvordan vil betydningen af denne kompetence udvikle sig frem til 2007? Almenne og personlige kompetencer

	Apotek			Industri			Sygehusapotek		
	Mere vigtigt	Uændret betydning	Mindre vigtigt	Mere vigtigt	Uændret betydning	Mindre vigtigt	Mere vigtigt	Uændret betydning	Mindre vigtigt
At være omstillingsparat	70%	29%	0%	38%	62%	0%	53%	47%	0%
At kunne samarbejde	48%	51%	0%	38%	62%	0%	21%	79%	0%
At have flair for personaleledelse	45%	53%	1%	8%	77%	0%	37%	58%	0%
At kunne udvise initiativ	63%	36%	0%	46%	54%	0%	26%	74%	0%
At kunne holde sig fagligt opdateret	63%	36%	0%	31%	69%	0%	47%	53%	0%
At kunne levere høj service (fx overfor kunder/andre faggrupper)	58%	40%	0%	23%	69%	8%	26%	74%	0%
At være grundig/ have kvalitetssans	38%	60%	0%	23%	77%	0%	21%	74%	0%
At kunne forholde sig kildekritisk til informationer og kampagner	50%	47%	1%	8%	77%	0%	32%	47%	11%
At kunne undervise	23%	69%	4%	15%	85%	0%	32%	53%	11%
At have gode engelskkundskaber	25%	65%	7%	38%	54%	0%	37%	42%	5%

Tabelforklaring: For på en overskuelig måde at kunne sammenligne på tværs af de tre delarbejdsmarkeder, er svarkategorierne "i høj grad" og "i nogen grad" slået sammen. Ligeledes er svarkategorierne "i mindre grad" og "slet ikke" slået sammen. På spørgsmålet har det endvidere været muligt at svare "ved ikke" og "ikke relevant", men andelen, der har svaret i disse kategorier, er ikke medtaget i ovenstående tabel. Dette forklarer, hvorfor tallene ikke i alle tilfælde summerer til 100%.

Analyseres således resultaterne inden for de **private apoteker**, viser tabel 3.6, at en lang række personlige og almenne kompetencer vil øge deres betydning frem til år 2007, mens stort set ingen af disse kompetencer vil falde i betydning. Samtidig er det interessant, at en række af de kompetencer, som apotekerne vurderer vil få større betydning i fremtiden, i forvejen er kompetencer, som apotekerne mener, er vigtige for farmakonomerne at besidde. Der er således tale om, at kravene i kommende år vil øges, også på det personlige plan. Konkret er den kompetence, som flest apotekere vurderer til at blive mere vigtig, evnen til *at være omstillingsparat*. Hele 70% af alle apotekerne angiver således, at omstillingsparathed vil blive endnu vigtigere i fremtiden, også selvom det allerede i dag er en vigtig kompetence. De kvalitative interview peger i den forbindelse også på vigtigheden af, at man som farmakonom udviser fleksibilitet på arbejdspladsen – man skal gerne kunne varetage en bred vifte af opgaver på apoteket og ikke være alt for fastlåst til bestemte opgaver.

63% af arbejdsgiverne på de private apoteker vurderer endvidere, at evnen til at *udvise initiativ* vil blive mere vigtig i fremtiden, og det samme gælder for evnen til at *holde sig fagligt opdateret*. Endelig vil det også blive endnu vigtigere, at farmakonomerne er i stand til at *levere høj service* – 58% af apotekerne har svaret, at denne evne i fremtiden vil blive mere vigtig. Dette passer også fint med den tidligere beskrevne udvikling, hvor mange apotekere forudser, at service kombineret med høj faglighed vil blive apotekernes afgørende konkurrenceparameter.

Ser vi på udviklingen inden for **industrien** vil der også her ske en udvikling, som indebærer, at en lang række personlige kompetencer vil øge deres betydning, om end i mindre målestok end på apotekerne. For arbejdsgiverne i industrien er det særligt evnen til at *udvise initiativ*, der vil øge sin betydning – knap halvdelen har svaret, at denne kompetence vil blive mere vigtig frem til år 2007. Men også i industrien øges betydningen af at *være omstillingsparat*, og af at *kunne samarbejde*. Endelig er der 38% af arbejdsgiverne i industrien der vurderer, at betydningen af at have *gode engelskkundskaber* vil tage til. Dette skyldes, som tidligere nævnt, at mange store industrivirksomheder har engelsk som arbejdssprog, og at det således er en nødvendighed at beherske engelsk på højt niveau for at kunne udføre opgaverne.

Analyseres sluttelig udviklingen på **sygehusapotekerne**, ses det af tabellen, at de personlige kompetencer, der mest vil øge sin betydning, er evnen til at *være omstillingsparat* samt evnen til at *holde sig fagligt opdateret*. Endelig er der 37% af arbejdsgiverne på sygehusapotekerne der angiver, at betydningen af at have *gode engelskkundskaber* vil tage til. Interviewene giver desværre ikke nogen umiddelbar forklaring herpå.

3.3. Anvendelse af kompetencer i dag

I dette afsnit belyser vi, i hvilken grad farmakonomerne i dag er i stand til at anvende deres kompetencer i en tilfredsstillende varetagelse af deres arbejde. I modsætning til de to forudgående afsnit, hvor arbejdsgiverne tog stilling til *vigtigheden/betydningen* af en række kompetencer, er der således nu tale om, at arbejdsgiverne vurderer, hvor gode farmakonomerne er til at anvende deres færdigheder og evner. De arbejdsgivere, der i tidligere spørgsmål har svaret, at de nævnte kompetencer ikke er relevante for deres virksomhed, er dog *ikke* blevet stillet spørgsmålet.

Kompetencerne, der vurderes, kan i lighed med ovenstående gennemgang opdeles på faglige kompetencer, organisatoriske/ forretningsmæssige kompetencer og på per-

sonlige/almene kompetencer, hvorfor kapitlets enkelte afsnit også er struktureret på denne vis.

3.3.1. Anvendelse af faglige kompetencer

Som det fremgår af tabel 3.7, finder arbejdsgiverne, generelt set, at farmakonomerne i høj eller nogen grad er i stand til at anvende deres kompetence i en tilfredsstillende varetagelse af deres arbejde, men samtidig er der dog visse områder, hvor arbejdsgiverne ikke er helt tilfredse, herunder er det et fællestræk på tværs af arbejdsmarkedene, at farmakonomerne ikke er gode nok til at *anvende IT til informationssøgning i databaser og leksika* – en kompetence, der vel at mærke vil øge sin betydning i fremtiden, jf. ovenfor.

Ser vi først på de **private apotekere**, viser tabellen, at apotekerne er mest tilfredse med farmakonomernes evne til at *kunne rådgive på et tilstrækkeligt fagligt niveau* – 84% har således svaret, at de i høj eller nogen grad er tilfredse hermed. Apotekerne finder også, at farmakonomerne i høj eller nogen grad er i stand til at *beherske kvalitetsstyring og kvalitetsstyringsmetoder*, til at *formidle faktuel farmakologisk information* og med deres evner til at *beherske IT-baserede programmer til lagerstyring og indkøb*. Der er dog to områder, hvor apotekerne, generelt set, ikke er tilfredse med farmakonomernes kompetencer. Det gælder i forhold til at kunne *anvende IT til informationssøgning i databaser og leksika* og i forhold til farmakonomernes *kendskab til medicinsk terminologi*.² Blandt de apotekere, der finder, at fremstilling af lægemidler ikke er irrelevant i deres virksomhed, er der endvidere en tredjedel, der har svaret, at farmakonomerne kun i mindre grad eller slet ikke evner at *fremstille lægemidler*.

Vender vi blikket mod **industrien**, viser tabellen, at arbejdsgiverne her er mest tilfredse med farmakonomernes evne til at anvende deres kompetencer til *kvalitetsstyring*, hvilket er væsentligt, eftersom dette er en af hovedopgaverne på det industrielle område. Arbejdsgiverne er dog også generelt godt tilfredse med farmakonomernes evne til at *fremstille lægemidler* og med farmakonomernes *kendskab til medicinsk terminologi*, men særligt førstnævnte bør læses med forsigtighed, da antallet af svar her er meget lavt. Omvendt vurderer en del arbejdsgivere i industrien, at farmakono-

---

² Det er i den forbindelse vigtigt at minde om, at det alene er apotekere, der tidligere har svaret, at dette er relevante kompetencer i deres virksomhed, der har besvaret spørgsmålet. Der er således i nogen grad tale om en reel mangel på kompetencer på disse to områder.

merne kun i mindre grad eller slet ikke er i stand til at *anvende IT til informationssøgning i databaser og leksika*.

Analyseres svarene fra **sygehusapotekerne** ses en høj grad af tilfredshed med farmakonomernes evne til at *fremstille lægemidler* samt evnen til *beherske kvalitetsstyring og IT-baserede programmer til lagerstyring og indkøb*. Det bør imidlertid nævnes, at de kvalitative interview og fokusgruppen med sygehusansatte farmakonomer har givet et lidt mere differentieret billede af tilfredsheden med farmakonomernes evne til at fremstille lægemidler.

Flere interviewpersoner har således fremhævet, at de ældre farmakonomer har gode, fremstillingsmæssige kompetencer, men at de yngre farmakonomer ikke i samme grad besidder disse evner, og at dette kan blive et problem, fordi man på sigt vil vælge bio-analytikere og andre faggrupper til at udføre dette arbejde.

Tabellen viser endvidere, at der også blandt sygehusapotekerne er utilfredshed med farmakonomernes evne til at anvende *anvende IT til informationssøgning i databaser og leksika*, og i lighed med de private apotekere er der også her en svag utilfredshed med farmakonomernes *kendskab til medicinsk terminologi*. I de kvalitative interview har flere sygehusapotekere endvidere fremhævet vigtigheden af kendskabet til medicinsk terminologi, idet et sådant kendskab er nødvendigt for, at farmakonomerne kan indgå i en faglig sparring med læger og sygeplejersker.

Tabel 3.7: I hvilken grad vurderer du, at farmakonomerne i din virksomhed i dag er i stand til at anvende disse kompetencer i en tilfredsstillende varetagelse af deres opgaver? Faglige kompetencer

	Apotek		Industri		Sygehusapotek	
	I høj grad / I nogen grad	I mindre grad / Slet ikke	I høj grad / I nogen grad	I mindre grad / Slet ikke	I høj grad / I nogen grad	I mindre grad / Slet ikke
At kunne fremstille lægemidler	14%	33%	78%	22%	94%	0%
At beherske kvalitetsstyring og kvalitetsstyringsmetoder	83%	15%	83%	8%	89%	6%
At have en (for farmakonomer) meget høj grad af farmakologisk viden	76%	23%	69%	23%	67%	28%
At kunne formidle faktuel farmakologisk information på et tilstrækkeligt niveau (fx til kunder, patienter, andre faggrupper)	83%	16%	58%	25%	56%	39%
At kunne rådgive på et tilstrækkeligt fagligt niveau - indgå i en sparringssituation (fx med kunder, patienter, andre faggrupper)	84%	16%	55%	27%	61%	33%
At kunne levere "sundhedsydelse", fx kunne måle blodtryk/kolesterol, udarbejde risikoprofiler eller lign.	65%	31%	25%	50%	9%	27%
At beherske IT-baserede programmer til lagerstyring og indkøb	83%	17%	33%	33%	89%	6%
At kunne anvende IT til informationssøgning i databaser og leksika	53%	45%	50%	42%	37%	58%
At have kendskab til medicinsk terminologi	51%	45%	77%	8%	53%	42%

Tabelforklaring: For på en overskuelig måde at kunne sammenligne på tværs af de tre delarbejdsmarkeder er svarkategorierne "i høj grad" og "i nogen grad" slået sammen. Ligeledes er svarkategorierne "i mindre grad" og "slet ikke" slået sammen. På spørgsmålet har det endvidere været muligt at svare "ved ikke" og "ikke relevant", men andelen, der har svaret i disse kategorier, er ikke medtaget i ovenstående tabel. Dette forklarer, hvorfor tallene ikke i alle tilfælde summerer til 100%. **Note:** Spørgsmålet er kun stillet til dem, der har svaret, at kompetencen er relevant for deres virksomhed. Hvis respondenterne i det forudgående spørgsmål har svaret, at kompetencen *ikke* er relevant, er de ikke blevet bedt om at vurdere, hvorvidt farmakonomerne er i stand til at anvende den på tilfredsstillende vis. Det betyder, at antallet af svar fra industrien i nogle tilfælde er meget lave. I de tilfælde, hvor antallet af svar fra industrien er under 10, bør tallene læses med største forsigtighed. Disse tilfælde er skraveret i tabellen.

3.3.2. Anvendelse af forretningsmæssige/organisatoriske kompetencer

Arbejdsgiverne har også taget stilling til, i hvilken grad farmakonomerne er i stand til at anvende deres forretningsmæssige og organisatoriske kompetencer.

Tabel 3.8: I hvilken grad vurderer du, at farmakonomerne i din virksomhed i dag er i stand til at anvende disse kompetencer i en tilfredsstillende varetagelse af deres opgaver? Organisatoriske og forretningsmæssige kompetencer

	Apotek		Industri		Sygehusapotek	
	I høj grad / I nogen grad	I mindre grad / Slet ikke	I høj grad / I nogen grad	I mindre grad / Slet ikke	I høj grad / I nogen grad	I mindre grad / Slet ikke
At have forretningsforståelse - indsigt i, hvordan virksomheden drives rentabelt	52%	47%	8%	69%	44%	50%
At have forståelse for "space-management" - udstilling af vinduer m.v.	87%	12%	25%	25%	20%	20%
At kunne tænke i nye forretningsområder, udvikle nye ideer eller koncepter	54%	45%	33%	50%	56%	39%
At kunne indgå i personaleadministration, fx deltage i planlægning m.v.	64%	32%	20%	60%	61%	33%
At kunne indgå i virksomhedens øvrige ledelsesopgaver, fx beslutninger om indkøb	73%	24%	10%	50%	50%	44%

Tabelforklaring: For på en overskuelig måde at kunne sammenligne på tværs af de tre delarbejdsmarkeder, er svarkategorierne "i høj grad" og "i nogen grad" slået sammen. Ligeledes er svarkategorierne "i mindre grad" og "slet ikke" slået sammen. På spørgsmålet har det endvidere været muligt at svare "ved ikke" og "ikke relevant", men andelen, der har svaret i disse kategorier, er ikke medtaget i ovenstående tabel. Dette forklarer, hvorfor tallene ikke i alle tilfælde summerer til 100%. **Note:** spørgsmålet er kun stillet til dem, der har svaret, at kompetencen er relevant for deres virksomhed. Hvis respondenterne i det forudgående spørgsmål har svaret, at kompetencen *ikke* er relevant, er de ikke blevet bedt om at vurdere, hvorvidt farmakonomerne er i stand til at anvende den på tilfredsstillende vis. Det betyder, at antallet af svar fra industrien i nogle tilfælde er meget lave. I de tilfælde, hvor antallet af svar fra industrien er under 10, bør tallene læses med største forsigtighed. Disse tilfælde er skraveret i tabellen.

Undersøges først de **private apoteker** viser svarene herfra, at apotekerne er særligt godt tilfredse med farmakonomernes kompetencer udi ”*space-management*”, dvs. *udstilling af vinduer m.v.* Der er også en høj grad af tilfredshed med farmakonomernes kompetencer i forhold til at kunne *indgå i virksomhedens øvrige ledelsesopgaver, fx beslutninger om indkøb, og i personaleadministration, fx deltage i planlægningen.* På to punkter er apotekerne mere delte i deres tilfredshed med farmakonomernes evne til at anvende deres kompetencer. Det gælder i forhold til farmakonomernes *forretningsforståelse og indsigt i, hvordan virksomheden drives rentabelt*, og i forhold til at kunne *tænke i nye forretningsområder, udvikle nye ideer eller koncepter.* På disse to områder er det op mod halvdelen af apotekerne der svarer, at farmakonomerne kun i mindre grad eller slet ikke formår at anvende deres kompetencer hertil – og det er vel at mærke blandt nogle af de meget vigtige kompetenceområder, jf. Tabel 3.2 og diskussionen heraf. Det bør dog bemærkes, at over halvdelen af apotekerne er tilfredse med farmakonomernes kompetencer på de to områder.

Ser vi på tilfredsheden i **industrien**, viser resultaterne betydeligt lavere grader af tilfredshed med farmakonomernes evne til at anvende deres organisatoriske kompetencer end på det private apoteksområde. 69% af arbejdsgiverne i industrien har således svaret, at de kun i mindre grad eller slet ikke finder, at farmakonomerne på tilfredsstillende vis anvender deres *forretningsforståelse, eller indsigt i, hvordan virksomheden drives rentabelt* – et resultat der skal ses i sammenhæng med, at denne kompetence var den vigtigste organisatoriske kompetence for arbejdsgiverne i industrien. På de øvrige punkter er industriens arbejdsgivere heller ikke specielt tilfredse med farmakonomernes evne til at anvende deres organisatoriske kompetencer, men tallene bør dog læses med varsomhed, da antallet af respondenter på dette spørgsmål er lavt, ligesom industrien havde en relativ lav svarprocent.

Vender vi blikket mod **sygehusapotekerne**, viser tallene en højere grad af tilfredshed. Sygehusapotekerne er bedst tilfredse med farmakonomernes evne til at *indgå i personaleadministration*, og deres evne til *at tænke i nye forretningsområder, kunne udvikle nye ideer eller koncepter.* Omvendt er det halvdelen af sygehusapotekerne, der angiver, at farmakonomerne kun i mindre grad eller slet ikke anvender deres *forretningsforståelse, eller indsigt i, hvordan virksomheden drives rentabelt.*

3.3.3. Anvendelse af personlige/almene kompetencer

Sluttelig skal vi se på, i hvor høj grad arbejdsgiverne mener, at farmakonomerne anvender deres personlige og almene kompetencer. Det overordnede indtryk på tværs

af arbejdsmarkedene er på dette punkt, at arbejdsgiverne er betydeligt mere tilfredse med farmakonomernes evne til at bringe deres personlige og almene færdigheder i spil, end tilfældet var med de organisatoriske og forretningsmæssige kompetencer. Derudover gælder det her, at arbejdsgiverne på tværs af de tre områder er mest tilfredse med de samme tre ting: Farmakonomernes evner til at *samarbejde*, til at *være grundige/have kvalitetssans* og til at *kunne levere høj service*. Blandt de områder, der generelt set er mindre tilfredshed med, er farmakonomernes *flair for personaleledelse*.

Tabel 3.9: I hvilken grad vurderer du, at farmakonomerne i din virksomhed i dag er i stand til at anvende disse kompetencer i en tilfredsstillende varetagelse af deres opgaver? Almene og personlige kompetencer

	Apotek		Industri		Sygehusapotek	
	I høj grad / I nogen grad	I mindre grad / Slet ikke	I høj grad / I nogen grad	I mindre grad / Slet ikke	I høj grad / I nogen grad	I mindre grad / Slet ikke
At være omstillingsparat	84%	15%	77%	23%	79%	16%
At kunne samarbejde	96%	4%	100%	0%	89%	5%
At have flair for personaleledelse	54%	43%	18%	55%	42%	42%
At kunne udvise initiativ	81%	18%	85%	15%	79%	16%
At kunne holde sig faglig opdateret	81%	18%	85%	15%	84%	11%
At kunne levere høj service (fx overfor kunder/andre faggrupper)	94%	5%	92%	0%	89%	0%
At være grundig/ have kvalitetssans	95%	4%	92%	0%	95%	0%
At kunne forholde sig kildekritisk til informationer og kampagner	61%	38%	64%	9%	37%	42%
At kunne undervise	64%	33%	31%	54%	58%	37%
At have gode engelskkundskaber	53%	37%	58%	33%	12%	71%

Tabelforklaring: For på en overskuelig måde at kunne sammenligne på tværs af de tre delarbejdsmarkeder, er svarkategorierne "i høj grad" og "i nogen grad" slået sammen. Ligeledes er svarkategorierne "i mindre grad" og "slet ikke" slået sammen. På spørgsmålet har det endvidere været muligt at svare "ved ikke" og "ikke relevant", men andelen, der har svaret i disse kategorier, er ikke medtaget i ovenstående tabel. Dette forklarer, hvorfor tallene ikke i alle tilfælde summerer til 100%. **Note:** spørgsmålet er kun stillet til dem, der har svaret, at kompetencen er relevant for deres virksomhed. Hvis respondenterne i det forudgående spørgsmål har svaret, at kompetencen *ikke* er relevant, er de ikke blevet bedt om at vurdere, hvorvidt farmakonomerne er i stand til at anvende den på tilfredsstillende vis. Det betyder, at antallet af svar fra industrien i nogle tilfælde er meget lave. I de tilfælde, hvor antallet af svar fra industrien er under 10, bør tallene læses med største forsigtighed. Disse tilfælde er skraveret i tabellen.

Analyseres således først de **private apoteker**, viser Tabel 3.9, at stort set alle apotekere er tilfredse med farmakonomernes evne til at *kunne samarbejde*, *være grundige* og at *kunne levere høj service* – vel at mærke alle tre områder, der er meget vigtige kompetencer på de private apoteker. Blandt de områder, hvor apotekerne er relativt mindre tilfredse med farmakonomernes kompetencer, er deres *flair for personaleledelse* – 43% svarer, at de kun i mindre grad eller slet ikke er tilfredse med farmakonomernes evner herfor, men dette må nok ses i sammenhæng med, at ikke alle farmakonomer jo skal være ledere, og at det således er tilstrækkeligt, hvis der er nogle dygtige personaleledere i medarbejderstaben. Derudover er der også relativt mindre tilfredshed med farmakonomernes evne til *at forholde sig kildekritisk til informationer og kampagner* samt deres *engelskkundskaber*. Det bør dog understreges, at over halvdelen af arbejdsgiverne faktisk er godt tilfredse på dette punkt.

Vendes blikket mod **industrien**, viser svarene præcis samme billede af, hvad man er mest tilfreds med. Arbejdsgiverne i industrien er således mest tilfredse med farmakonomernes evne til at *samarbejde*, til at *være grundige* og til at *kunne levere høj service*. Omvendt udtrykkes der mindst tilfredshed med farmakonomernes *flair for personaleledelse*, og deres *evne til at undervise*.

Ser vi endeligt på **sygehusapotekerne**, går billedet fra de private apoteker igen: Der er størst tilfredshed med farmakonomernes evne til at *samarbejde*, til at *være grundige* og til at *kunne levere høj service*, mens der er mindst tilfredshed med farmakonomernes *flair for personaleledelse*, evne til *at forholde sig kildekritisk til informationer og kampagner* samt deres *engelskkundskaber*.

3.4. Kompetencebehovet set i forhold til den nuværende uddannelse

I spørgeskemaundersøgelsen er virksomhederne blevet spurgt om, hvorvidt der er kompetencer, som farmakonomuddannelsen *ikke* giver de nyuddannede farmakonomere, men som virksomhederne har behov for.

Resultaterne, som er gengivet i tabel 3.10, viser, at dette (særligt) synes at gøre sig gældende på sygehusapotekerne, hvor en fjerdedel har svaret, at der i "høj grad" er efterspurgte kompetencer, som uddannelsen *ikke* giver de nyuddannede farmakonomere.

Lægger man dertil de, der har svaret ”i nogen grad”, er det op mod trefjerdedele af sygehusapotekerne, der finder, at de nyuddannede mangler visse, efterspurgte kompetencer.

På de private apoteker er det tilsvarende tal 42%, og i industrien er der 39% af arbejdsgiverne der vurderer, at der i høj eller nogen grad er relevante kompetencer, som den nuværende farmakonomuddannelse ikke bibringer de studerende. Det er således ikke kun på sygehusapotekerne, at arbejdsgiverne finder, at de nyuddannede mangler visse, efterspurgte kompetencer – det gør sig også i relativ høj grad gældende for de private apotekere og i industrien.

Tabel 3.10: Er der områder, hvor farmakonomuddannelsen efter din opfattelse ikke giver de nyuddannede de kompetencer eller kombinationer af kompetencer, virksomheden har behov for?

	Apotek	Industri	Sygehusapotek
I høj grad	7%	8%	26%
I nogen grad	35%	31%	47%
I mindre grad	17%	8%	16%
Slet ikke	14%	15%	0%
Ved ikke	26%	38%	11%

De virksomheder, som har svaret, at der er relevante kompetencer, som uddannelsen ikke bibringer de studerende, er blevet bedt om at begrunde deres svar i åbne kommentarfelder. Disse svar har vi søgt at gruppere nedenfor:

Ser vi først på de *faglige kompetencer*, som virksomhederne i de åbne kommentarer har givet udtryk for, at den nuværende uddannelse ikke bibringer de studerende, gør det sig gældende, at mange virksomheder efterspørger et højere fagligt niveau og herunder i særlig grad mere farmakologisk viden. Nogle virksomheder efterspørger således en generel højere farmakologisk indsigt, mens andre efterlyser denne specifikt i relation til virksomhedens konkrete arbejdsområder. Eksempelvis efterspørges mere kemisk og biokemisk viden i industrien, hvor mange af de farmakonomer, der varetager produktion og udvikling af lægemidler, er beskæftigede. Manglen på denne kemiske viden er mest markant blandt de nyere uddannede farmakonomer, mens farmakonomer uddannet år tilbage har haft mere kemi og produktion via uddannelse og arbejde. I industrien efterspørges endvidere viden om Good Manufacturing Practice (GMP).

Andre virksomheder (apoteker) efterspørger endvidere, at farmakonomerne klædes bedre på til at indgå i en sparringssituation med kunder, herunder at de bliver bedre til at anvende deres farmakologiske viden som "paratviden" i kundesituationen. Endelig efterspørger sygehusene kendskab til sygehusfarmaci, og at eleverne klædes bedre på til at tage en faglig dialog med læger.

I relation til farmakonomernes *forretningsmæssige og organisatoriske* kompetencer er der to overordnede kompetencer, som i vid udstrækning efterspørges af virksomhederne i de åbne kommentarer. Den første kompetence er en øget økonomisk forståelse i relation til virksomheden. Således efterspørger primært private apoteker, at farmakonomerne bliver klædt bedre på til at koble driften og økonomien på apoteket med deres øvrige arbejdsopgaver. Der ønskes med andre ord, at farmakonomerne allerede under uddannelsen opnår en større forståelse for, at apoteket - ud over at yde faglig rådgivning, også skal være rentabelt, og at der derfor er behov for at sælge varer for at overleve. I forlængelse heraf efterspørger enkelte også, at man decideret træner de studerendes evner til salg og mersalg. Ud over den generelle forståelse for apotekernes forretningsbetingelser efterspørges også meget mere konkret, økonomisk indsigt – eller indsigt i apoteksøkonomi. Farmakonomerne må gerne vide mere om virksomhedsdrift, filialledelse, regnskab og bogholderi.

Blandt de *almene og personlige kompetencer*, som efterspørges i de åbne kommentarfelter, er der ikke så mange fællestræk, men flere nævner dog, at uddannelsen kunne søge at være med til at gøre farmakonomerne mere fleksible og omstillingsparate.

Hvor uddannelsen altså ikke i alle tilfælde bibringer de studerende alle de kompetencer, der er behov for på virksomhederne, kan det omvendt også være, at uddannelsen bibringer de studerende kompetencer, som der ikke er behov for. Vi har derfor spurgt arbejdsgiverne om, i hvilken grad det er tilfældet, og svarene er gengivet i Tabel 3.11. Resultaterne viser, at det i mindre grad synes at forholde sig sådan, at uddannelsen giver de studerende kompetencer, som de ikke anvender. På sygehusapotekerne er det dog hver fjerde respondent, der i nogen grad finder, at det er tilfældet, mens 14% på de private apoteker er enige. Mange har dog også svaret "ved ikke" på spørgsmålet, hvilket kan ses som udtryk for, at de måske ikke kender uddannelsen så godt igen.

Tabel 3.11: Er der områder, hvor farmakonomuddannelsen efter din opfattelse giver de nyuddannede nogle kompetencer eller kombinationer af kompetencer, som virksomheden slet ikke har behov for?

	Apotek	Industri	Sygehusapotek
I høj grad	4%	0%	0%
I nogen grad	10%	8%	26%
I mindre grad	13%	8%	11%
Slet ikke	31%	31%	32%
Ved ikke	43%	54%	32%

En række af de arbejdsgivere, der finder, at uddannelsen bibringer de studerende kompetencer, som der ikke er behov for, har i hovedtræk svaret, at projektarbejdet fylder for meget i uddannelsen. En del arbejdsgivere finder således, at projektarbejdets proportioner ikke står i forhold til den daglige arbejdsform på et apotek, hvor disse kompetencer ikke altid kan finde anvendelse. Selve projektarbejdsformen kritiseres således for at være ubrugbar i en daglig sammenhæng, ligesom det faglige indhold på projekterne af nogle arbejdsgivere kritiseres for at være virkelighedsfjernt og for teoretisk. Endelig fremhæver enkelte apotekere også, at de produktionstekniske kompetencer ikke er brugbare i dagligdagen.

Vi har endvidere spurgt virksomhederne i undersøgelsen om, hvorvidt de mener, at der i år 2007 vil være behov for øget specialisering (dvs. opdeling i faglige specialer) blandt de farmakonomer, de har ansat på deres virksomhed. Og her viser svarene, at over halvdelen af arbejdsgiverne vurderer, at det i fremtiden vil være nødvendigt. Mest udtalt er dette behov på sygehusapotekerne, hvor næsten alle respondenter har svaret, at det mindst i nogen grad vil være tilfældet. Lidt under halvdelen af respondenterne på de to øvrige arbejdsmarkeder giver udtryk for en tilsvarende vurdering.

Tabel 3.12: I hvilken grad mener du, at der i 2007 vil være behov for øget specialisering (dvs. opdeling i faglige specialer) blandt de farmakonomer, du har ansat på din virksomhed?

	Apotek	Industri	Sygehusapotek
I høj grad	16%	8%	32%
I nogen grad	32%	38%	53%
I mindre grad	20%	8%	5%
Slet ikke	20%	8%	0%
Ved ikke	13%	38%	11%

Virksomhederne har også her haft mulighed for at begrunde deres svar, og af disse kan man læse, at følgende "specialer" vil kunne komme på tale:

- Specialist indenfor klinisk farmaci
- Specialist indenfor de store lægemiddelgrupper
- Logistik-specialist
- Produkt-specialist
- Specialist i sundhedsydelser
- Specialist i salg og økonomi
- Specialist i kundebetjening og -service
- Personaleledelse
- Specialisering i sygehusrelaterede opgaver og sygehusfarmaci.

I de kvalitative interview har en række apotekere og farmakonomer ansat på apotek endvidere fremført vigtigheden af, at personalet både er fleksibelt – dvs., at de kan indgå i de fleste arbejdsopgaver – samtidig med, at man har sit eget specialeområde, som fx kunne være sundhedsydelser. Indtrykket fra de kvalitative interview er således, at der på en og samme tid er behov for fleksibilitet og specialisering på de private apoteker. Det kan i øvrigt bemærkes, at mange apoteker allerede fungerer på en sådan måde, om end i varierende grad.

I forlængelse af behovet for specialisering på arbejdspladserne har vi også bedt virksomhederne vurdere i hvilken grad der i år 2007 vil være behov for, at farmakonomuddannelsen opdeler de studerende i forskellige "linier" eller "moduler", og dermed giver dem speciale inden for apotek, sygehus eller industrien. Og også her er meldingen fra sygehusapotekerne meget klar: 47% svarer, at der i høj grad vil være behov herfor, og yderligere 26% er i nogen grad enige. På industriområdet er tendensen den samme, idet 62% af arbejdsgiverne her svarer, at der mindst i nogen grad vil være et behov for en opdeling på "linier" eller "moduler". Blandt de private apotekere deles vurderingen af 44%, men det er tydeligt, at apotekerne ikke ser samme behov som på de to øvrige delarbejdsmarkeder. Forklaringen på disse ønsker fra sygehusapotek og industri skal givetvis findes i den omstændighed, at man på disse to delarbejdsmarkeder har oplevelsen af, at farmakonomuddannelsen fortsat er meget målrettet apotekerne. De kompetencebehov, der er på sygehusapotekerne og i industrien tilgodeses således ikke i så høj grad, som man kunne ønske sig.

Tabel 3.13: I hvilken grad mener du, at der i 2007 vil være behov for, at farmakonomuddannelsen opdeler de studerende i forskellige 'linier' eller 'moduler', og dermed giver dem speciale inden for apotek, sygehus eller industrien?

	Apotek	Industri	Sygehusapotek
I høj grad	11%	31%	47%
I nogen grad	33%	31%	26%
I mindre grad	14%	0%	21%
Slet ikke	29%	15%	0%
Ved ikke	13%	23%	5%

Arbejdsgiverne har endvidere taget stilling til, hvorvidt der i dag er en passende balance mellem teori og praksis på farmakonomuddannelsen. Analysens svarene viser det sig, at to tredjedele af de private apotekere finder, at der i dag er en passende balance mellem teori og praksis, men denne vurdering deles ikke i helt samme grad på de to øvrige delarbejdsmarkeder. Som tabel 3.14 viser, svarer 26% af respondenterne fra sygehusapotekerne, at der er behov for at øge elementet af teoretisk viden på uddannelsen, dvs. hæve det teoretiske niveau i forhold til det praktiske og yderligere 16% har svaret, at der er behov for at udvide uddannelsen, således at *både* det teoretiske og praktiske niveau øges. I industrien er 15% enige i, at der er behov for at hæve *både* det praktiske og teoretiske element og dermed udvide uddannelsen, mens 8% finder, at der er brug for at hæve det teoretiske niveau på bekostning af det praktiske.

Tabel 3.14: Finder du, at der i dag er en passende balance mellem teori og praksis på Farmakonomuddannelsen?

	Apotek	Industri	Sygehusapotek
Ja, der er en passende balance på farmakonomuddannelsen	66%	15%	32%
Nej, der er brug for at <u>øge elementet af teoretisk viden på uddannelsen</u> , hæve det teoretiske niveau i forhold til det praktiske	7%	8%	26%
Nej, der er brug for at <u>nedbringe elementet af teoretiske viden på uddannelsen</u> , sænke det teoretiske niveau i forhold til det praktiske	10%	0%	0%
Nej, der er behov for at <u>hæve både</u> det teoretiske <u>og</u> det praktiske element på uddannelsen, dvs. <u>udvide uddannelsen</u>	8%	15%	16%
Nej, der er behov for at <u>sænke både</u> det teoretiske og praktiske element på uddannelsen, dvs. <u>forkorte uddannelsen</u>	2%	0%	0%

I de tilfælde, hvor tabellen ikke summerer til 100%, skyldes det, at resten af respondenterne har svaret "ved ikke".

Sluttelig har vi også bedt arbejdsgiverne tage stilling til en række hovedområder, hvor det kan være nødvendigt at øge de studerendes kompetencer. Svarene på disse spørgsmål afspejler igen arbejdsmarkedernes forskellighed.

Ser vi således først på de **private apoteker**, viser resultaterne, at mere end otte ud af ti apotekere finder, at det er meget vigtigt eller vigtigt, at man øger de studerendes formidlingsevner, og 75% finder, at det er vigtigt at øge de studerendes farmakologiske viden. En meget høj andel af arbejdsgiverne finder dog også, at det er vigtigt eller meget vigtigt at øge de studerendes viden om økonomi, virksomhedsdrift og ledelse, jf. tidligere.

Ovenfor så vi, at langt størstedelen af apotekerne finder, at der i dag er en passende balance mellem teori og praksis. Det er derfor en anelse tankevækkende, at et endnu større flertal af apotekere *samtidig* svarer, at der er behov for at øge de studerendes *farmakologiske viden, formidlingsevner og viden om økonomi, virksomhedsdrift og ledelse*. Resultaterne kan formentlig bedst tolkes derhen, at apotekerne i dag finder, at der er en passende vekselvirkning mellem den tid, der tilbringes på apoteket, og den tid der bruges på uddannelse – men at der trods alt samtidig er nogle områder, hvor der faktisk er et stort behov for at øge det teoretiske niveau, herunder i særdeleshed altså det farmakologiske vidensniveau og viden om økonomi, virksomhedsdrift m.v.

Inden for **industrien** er det også vigtigt at øge formidlingsevnerne.

På **sygehusapotekerne** finder næsten alle respondenter, at der er behov for at øge de studerendes farmakologiske viden, ligesom en meget høj andel finder, at der er behov for at øge de studerendes viden om klinisk farmaci.³ Endelig er der også et stort behov for at øge de studerendes formidlingsevner, ifølge sygehusapotekerne.

---

³ "Klinisk farmaci er sikring af optimal og rationel brug af lægemidler til gavn for patient og samfund ved et samarbejde mellem farmaceuter, andre sundhedsprofessionelle og patienten selv" (Fra: "Brug medicinen bedre. Perspektiver i klinisk farmaci" Rapport fra Lægemiddelstyrelsens arbejdsgruppe om klinisk farmaci, juli 2004).

Tabel 3.15: Angiv venligst, hvor vigtigt det er, at man inden for følgende områder øger de nyuddannedes kompetencer?

	Apotek		Industri		Sygehusapotek	
	Meget vigtigt / vigtigt	Mindre vigtigt / Slet ikke vigtigt	Meget vigtigt / vigtigt	Mindre vigtigt / Slet ikke vigtigt	Meget vigtigt / vigtigt	Mindre vigtigt / Slet ikke vigtigt
Klinisk farmaci	46%	43%	15%	15%	89%	5%
Farmakologi generelt	75%	20%	38%	0%	95%	0%
Viden om økonomi, virksomhedsdrift og ledelse	68%	28%	38%	23%	37%	42%
Formidlingsevner	83%	13%	54%	15%	74%	11%
Andet	28%	0%	75%	0%	57%	0%

Tabelforklaring: For på en overskuelig måde at kunne sammenligne på tværs af de tre delarbejdsmarkeder, er svarkategorierne "i høj grad" og "i nogen grad" slået sammen. Ligeledes er svarkategorierne "i mindre grad" og "slet ikke" slået sammen. På spørgsmålet har det endvidere været muligt at svare "ved ikke" og "ikke relevant", men andelen, der har svaret i disse kategorier, er ikke medtaget i ovenstående tabel. Dette forklarer, hvorfor tallene ikke i alle tilfælde summerer til 100%.

Som det fremgår af tabellen, har arbejdsgiverne kunnet angive andre kompetencer, som de finder, at det er vigtigt, at man søger at øge gennem uddannelsen. Disse andre kompetencer er:

- Logistik
- Kundedialog
- Informationssøgning
- IT
- Personaleledelse
- Praktisk fremstilling af lægemidler
- Serviceproduktion
- Sprog.

Sammenfattende kan det således konkluderes, at farmakonomuddannelsen i dag synes at matche de private apotekers kompetencebehov bedst, mens især sygehusapotekerne finder, at der et kompetencebehov, som ikke tilgodeses med den nuværende uddannelse. At uddannelsen således matcher de private apoteker bedst er der ikke noget overraskende i – dels udgør apotekerne langt den største del af farmakonomernes arbejdsmarked, dels er uddannelsen finansieret af apotekerne. Det bør i den forbindelse bemærkes, at det faktisk er muligt at indgå i en kombinationsuddannelse, hvor halvdelen af praktiktiden tilbringes på hospital. Men det ændrer tilsyneladende ikke ved sygehusapotekernes vurderinger af den nuværende uddannelse, hvor

altså en fjerdedel mener, at der i "høj grad" er efterspurgte kompetencer, som uddannelsen *ikke* giver de nyuddannede farmakonomer.

3.5. Morgendagens farmakonomer – 12 profiler

Ovenfor har vi gennemgået en lang række spørgeskemadata, som belyser behovet for forskellige faglige, organisatoriske og personlige kompetencer. På baggrund af dette statistiske materiale og de kvalitative interview udarbejder vi i dette afsnit en række "profiler" på bestemte farmakonomtyper, som vi vurderer, vil blive efterspurgt på farmakonomernes fremtidige arbejdsmarkeder.

Profilerne er et udtryk for arketyper på morgendagens farmakonomer på de tre del-arbejdsmarkedet. Profilerne kan bruges til at få et mere kvalitativt billede på, hvordan morgendagens farmakonomer kunne tænkes at se ud, og hvilke kombinationer, der efterspørges på de tre del-arbejdsmarkeder. Dette kan bidrage til at kvalificere diskussionen af udviklingstendenser og kompetencekrav. Hvorvidt det rent faktisk bliver tilfældet afhænger naturligvis af en række forudsætninger, såsom den faktiske udvikling i efterspørgslen, lovgivningen og udviklingen i uddannelsens indhold.

Det er vigtigt at understrege, at virkelighedens farmakonom i alle tilfælde vil udgøre et miks af de beskrevne profiler. I virkelighedens verden vil de fleste farmakonomer således have kompetencer fra flere af profilerne og vil også varetage opgaver på tværs af disse.

3.5.1. Apoteksområdet

På baggrund af både de kvalitative og de kvantitative datakilder ser vi følgende fem profiler for morgendagens farmakonomer på apoteksområdet.

"Farmakonomen som leder"

Fra 2003 har farmakonomerne mulighed for at lede apoteksfilialer og varetage vagter med en farmaceut som 'bagvagt', og allerede på nuværende tidspunkt er mange farmakonomer blevet en del af ledelserne, f.eks. som souschefer eller som ansvarlige på apoteksfilialer. Undersøgelsen peger klart i retning af, at denne udvikling vil forstærkes, og at ledelsesprofilen blandt nogle farmakonomer vil styrkes. Så mange som 72% af de adspurgte afdelingsledere fra apotekerne mener, at farmakonomerne i høj eller i nogen grad vil beskæftige sig med afdelingsledelse i fremtiden. Indtil videre foreskriver loven dog, at der på almindelige apoteker skal være en farmaceut til stede.

Arbejdsområder:

Farmakonomen som leder vil i praksis overtage mange af farmaceuternes opgaver på apotekerne. Man kan overordnet opdele de ledelsesmæssige opgaver i tre klynger:

- **Forretningsudvikling og strategi:** Det vil bl.a. indebære, at farmakonomen skal deltage i beslutningen eller selv beslutte, hvilke ydelser og produkter apoteket skal satse på, og hvilke samarbejdsaftaler, der skal indgås.
- **Kvalitetstjek og bagvagt:** Farmakonomen som leder kan også agere bagvagt og koordinator for de øvrige farmakonomer.
- **Administration og personale:** Det kan være udvikling af ferieskemaer og vagtskemaer. Derudover ansættelse af medarbejdere og personalepleje.

Kompetencekrav:

Farmakonomen som leder fordrer en indgående forretningsforståelse for apoteket som en kommerciel virksomhed, der dog ikke fungerer på frie markedsvilkår og som er underlagt en række lovgivninger og særlige kvalitetsprocedurer. Apoteket skal både sikre sig et økonomisk grundlag, f.eks. ved at satse på nye ydelser, men skal samtidig sikre, at den høje troværdighed og kvalitetsprocedurerne ikke går tabt. Farmakonomen som leder skal således kunne balancere forretningsforståelse og resultatorientering med netop faglig indsigt i farmakologi og apotekets kerneydelser.

Den personalemæssige del af kompetencekravene knytter sig særligt til evnen til at kunne kommunikere med kunder, medarbejdere og samarbejdspartnere på alle niveauer. Derudover skal lederen kunne motivere farmakonomerne og skabe et godt og produktivt arbejdsklima.

Udviklingskrav:

Undersøgelsen peger på, at den ledelsesmæssige kompetence bør opgraderes i forhold til den nuværende uddannelse for, at farmakonomerne, som gruppe betragtet, vil være rigtig gode til at varetage disse funktioner. Det er særligt aspekter som forretningsforståelse og økonomi.

"Farmakonomens som generel sundhedsfaglig rådgiver"

Undersøgelsen peger klart i retning af, at rådgivning af kunder på apotekerne er blandt de absolutte kerneopgaver for morgendagens farmakonomer. Det illustreres ganske rammende af følgende citat: "*Vi må understrege det med rådgivning, som vores opgave nr. 1. Hvis vi ikke husker vores rådgivning, kan man lige så godt bestille medicinen over nettet*". Kort sagt: Alle farmakonomer skal få en klarere, rådgivende profil i kundemødet, hvor man i højere grad – og på eget initiativ – forholder sig til kundens individuelle situation, og sparrer med denne om behov. I profilen "*farmakonomens som generel sundhedsfaglig rådgiver*" har vi integreret en dyb, professionel farmakologisk rådgivning om lægemidler med rådgivning om andre produkter, som føres på apoteket.

Arbejdsområder:

Arbejdsområderne for farmakonomens som generel, sundhedsfaglig rådgiver vil være centreret omkring den direkte kundekontakt, hvad enten det er i form af receptekspedition, salg af håndkøbsmedicin, kropspleje eller livsstilsprodukter. Farmakonomens går *aktivt* ind i rådgivning af, hvordan lægemidlet bør indtages og dens eventuelle bivirkninger. Mottoet er, at ingen kunde må forlade apoteket uden at have fået 'merværdi', dvs. en eller andet form for godt råd, eller et relevant spørgsmål. Farmakonomens tager også initiativ til at informere om andre mulige præparater, der bør indtages sammen med lægemidlet, f.eks. Paraghurt i tilknytning til Penicillin. Farmakonomens rådgiver om og bistår også gerne med sin viden om kropspleje og livsstilsprodukter og står ikke tilbage for at give kunden sin personlige, troværdige og faglige vurdering af, hvilket valg der vil være bedst for den enkelte kunde. Hvis apoteket har en "specialist i livsstilsprodukter", kan der, i tvivlstilfælde, henvises til denne (se nedenfor).

Kompetencekrav:

Kompetencekravene til farmakonomens er først og fremmest en dyb indsigt i farmakologi og lægemidler. Denne er essentiel for at kunne levere den dybe rådgivning til kunden om brug af lægemidler, eventuelle bivirkninger mv. Det er også nødvendigt, at en meget stor del af denne viden er paratviden, således at kunden oplever, at fagligheden er 'let tilgængelig'.

Af mere personlige og generelle kompetencer er empati væsentlig for farmakonomens som rådgiver, dvs. evnen til at kunne sætte sig i kundens sted. I tråd hermed er evnen til at kommunikere, stille de rigtige spørgsmål, få de centrale svar og kommunikere budskabet på en klar og let forståelig måde til kunden afgørende. Derudover skal farmakonomens naturligvis være imødekommende af natur.

Udviklingskrav:

Undersøgelsen peger på, at der i forhold til farmakonomens, som generel, sundhedsfaglig rådgiver, er behov for at udvikle de kommunikative kompetencer. Aftagere og farmakonomerne selv peger på et behov for at være mere spørgende og gå længere ind i rådgivningen i forhold til den enkelte patient/kunde. Derudover er det væsentligt, at de nye krav til uddannelsens indhold ikke eroderer den teoretiske farmakologiske basis, som, ifølge flere datakilder, har behov for yderligere styrkelse.

"Farmakonom som specialist i livsstilsprodukter"

Undersøgelsen viser, at der på apotekerne er en klar forventning om, at kunderne i fremtiden vil efterspørge flere *livsstilsprodukter*. Interview og fokusgrupper viser også, at kunderne er blevet mere vidende og krævende, og at der derfor på *store* apoteker vil være basis for en ekspert i livsstilsprodukter, dels i forhold til det stadigt voksende marked af *kosttilskud* og lignende, men også i forhold til de særlige *kropsplejeprodukter*, som apoteket fører.

Arbejdsområder:

Arbejdsområderne for farmakonom som specialist i livsstilsprodukter vil ligeledes være centreret omkring den direkte kundekontakt, men altså med særligt fokus på kropspleje og livsstilsprodukter. Denne farmakonom kan eventuelt have sin fysiske basis i apoteket afsondret fra afdelingen med receptekspedition, således at det tydeligt fremgår, at her er der særlig betjening for de varer, der findes *foran* skranken.

Farmakonomens går *aktivt* ind i kundens produktvalg, dvs., at han/hun forholder sig individuelt til og diskuterer forskellige behov og alternativer med kunden, således at denne oplever at vælge det helt rigtige produkt, hvad enten det er kropspleje eller kosttilskud. Derudover vil denne ekspert også kunne vurdere sammenhængen mellem et livsstilsprodukt og den eventuelle medicin, som kunden tager, eller en sygdom, man lider af.

Kompetencekrav:

Kompetencekravene til farmakonom i et sådant livsstilsprodukt-specialiststilling er først og fremmest en høj grad af specialiseret viden om de enkelte livsstilsprodukter, kombineret med viden om farmakologi og lægemidler. Det er denne høje grad af viden – fx om indholdsstoffer m.v. – som adskiller farmakonomens fra Matas-pigen. Der er ganske enkelt en højere grad af viden om de enkelte produkters virkning, indhold og eventuelle bivirkninger, end der er i konkurrerende butikker, som ligeledes sælger livsstilsprodukter og kropspleje.

Af mere personlige og generelle kompetencer er evnen til hurtigt at spore sig ind på kundens behov, herunder evnen til at stille de rigtige spørgsmål. Derudover er det afgørende, at farmakonomens på en let forståelig vis formår at kommunikere sin særlige viden til kunden – hvorved kunden oplever at få bedre og mere oplysende information.

Udviklingskrav:

Undersøgelsen peger på, at der i forhold til farmakonom som specialist i livsstilsprodukter er behov for at udvikle de kommunikative kompetencer. Derudover vil det formentlig kræve mere specialiseret indsigt i de enkelte produkter og deres indvirkning på andre forhold og præparater.

"Farmakonomens som specialist i sundhedsydelse"

Undersøgelsen viser, at mange arbejdsgivere har en forventning om, at flere kunder i fremtiden vil efterspørge flere *sundhedsydelser* på apotekerne. I takt med dette kan en øget faglig specialisering af farmakonomerne komme på tale, fx kan man forestille sig, at enkelte farmakonomere på apotekerne uddannes som diabetesspecialist, astmaspecialist, rygeafvænnings ekspert, slankeeksperter eller 'blodtrykseksperter'. Derudover kunne der være et ekspertområde i forhold til at rådgive af personer, der køber Klamydia- eller AIDS-tests, eller andre tests, som i de kommende år vil komme på markedet.

Arbejdsområder:

Arbejdsområder for den faglige specialiserede farmakonom vil blive færre, men i sagens natur mere specialiserede end i dag. Farmakonomerne rådgiver om og bistår med de forskellige sundhedsydelser samtidig med, at man rådgiver om de lægemidler, som patienten eventuelt får. I denne proces er farmakonomerne dog hele tiden opmærksom på grænser for egne kompetencer og henviser til læger og specialister, når det er påkrævet

Kompetencekrav:

Kompetencekravene til specialisten i sundhedsydelser handler om at have et indgående kendskab til det sundhedsområde, vedkommende rådgiver om. I tilfældet diabetes skal sundhedsydelsesspecialisten fx have et indgående kendskab til sygdommen, dens udviklinger og symptomer. Derudover skal denne sygdomsforståelse kunne kobles med et indgående kendskab til diabetesrelaterede lægemidler, deres virkninger og bivirkninger, og farmakonomerne skal sikre, at patienten modtager korrekt rådgivning. Ved den udvidede brug af sundhedsydelser kommer farmakonomerne i stigende grad ind på lægernes område, og derfor er det afgørende, at de er bevidste om egne begrænsninger og sørger for at henvise til læger og andre specialister.

Af mere personlige og generelle kompetencer, er empati væsentlig for farmakonomerne som rådgiver, dvs. evnen til at kunne sætte sig i kundens sted. I tråd hermed er evnen til at kommunikere, stille de rigtige spørgsmål, få de centrale svar og kommunikere budskabet på en klar og let forståelig måde til kunden, afgørende.

Udviklingskrav:

Udviklingskravene vil være en særlig specialisering, således at man opnår en dybere faglig farmakologisk indsigt i et bestemt område, ligesom der vil være behov for større viden om anatomi, fysiologi, psykologi m.v. På den måde repræsenterer det et skift i forhold til generalisten.

"Farmakonomen på sundhedscentrene"

Strukturændringer på sundhedsområdet og oprettelsen af regionale sundhedscentre kan give nye arbejdsområder og funktioner til farmakonomerne i samarbejde med læger, sygeplejersker og andre grupper. Dette kan også betyde en helt ny farmakonomprofil – "farmakonomen på sundhedscentrene". Denne vil kunne være ansat direkte på et sundhedscenter eller vil kunne have tilknytning via apoteket, som således vil spille en aktiv rolle i sundhedscenteret.

Arbejdsområder:

Det er vanskeligt præcis at sige, hvad arbejdsområdet bliver, for det vil afhænge af sundhedscentrenes fokus og opgaver. Men det kan være *rådgivning om sundhedsydelse, forebyggelse, rådgivning om lægemidler, samt eventuel receptfornyelse*. Derudover kan man forestille sig, at farmakonomerne fx *samarbejder* med lokale plejehjem, hvor farmakonomerne *underviser* personalet og udfører medicintjek.

Kompetencekrav:

Kompetencekravene vil være afhængige af arbejdsområderne, men koncentreret om kommunikative kompetencer og dyb farmakologisk indsigt.

Udviklingskrav:

Hvis sådanne centre etableres, vil det stille øgede krav om at kunne kommunikere med andre faggrupper og eventuelt flere undervisningskompetencer.

3.5.2. Industrien

I forhold til industrien peger undersøgelsen på fire overordnede profiler:

"Farmakonomens som kvalitetssikrer"
<p>Kvalitetskontrol og -sikring er en af kernefunktionerne i industrien, og her kan farmakonomerne få en endnu mere central rolle, end de har i dag. Det kan dels være tilknyttet en afdeling, men det kan også være mere tværgående i virksomheden, hvor fokus er på, hvordan kvalitetssikringsprocedurer kan optimeres og udvikles.</p>
<p>Arbejdsområder:</p> <p>Arbejdsområder kan være en mere tværgående, intern konsulentfunktion med fokus på at optimere og udvikle kvalitetssikringsprocedurer, eller det kan være i forhold til den daglige dokumentation og kvalitetssikring, som foregår i udviklingen og produktionen af lægemidler.</p>
<p>Kompetencekrav:</p> <p>Generelt viser undersøgelsen, at industrien kræver personlige og generelle kompetencer som åbenhed, forandringsparathed og risikovillighed. I forhold til den tværgående kvalitetssikringsfunktion er dyb indsigt i kvalitetssikringsprocedurer og fremstilling af lægemidler central. Farmakonomens skal endvidere have indsigt i Good Manufacturing Practice (GMP) og gode engelsk kundskaber.</p>
<p>Udviklingskrav:</p> <p>Styrken hos farmakonomerne er en udtalt grundighed og præcision, men flere aftagere peger på et behov for et øget fokus på viden om kvalitetssikring og fremstilling af lægemidler for at kunne varetage funktionerne i industrien, herunder blandt andet indsigt i GMP.</p>

"Farmakonomens som mellemlider"

En del farmakonomer er allerede ansat som mellemlidere, afdelingsledere og teamledere forskellige steder i industrien, og undersøgelsen peger på, at denne tendens vil fortsætte, således at en central profil bliver farmakonomens som mellemlider.

Arbejdsområder:

Arbejdsområder vil særligt være som teamledere i f.eks. pakke-afdeling eller i kvalitetsafdeling.

Kompetencekrav:

Ledelsesmæssige kompetencer såsom *forretningsforståelse og at kunne koble indsatsen i en afdeling med forretningsudvikling og økonomi* er afgørende. Derudover skal farmakonomens som *mellemlider* kunne *administrere og motivere medarbejdere*, hvilket også kræver en række kommunikative kompetencer. Rent fagligt kræver farmakonomens som *mellemlider et solidt fagligt fundament* i forhold til fremstilling af lægemidler og kvalitetssikring.

Udviklingskrav:

Som ovenfor peger flere aftagere på, at der behov for et øget fokus på viden om kvalitetssikring og fremstilling af lægemidler for at kunne varetage funktionerne i industrien. Derudover er der behov for opgradering af det ledelsesmæssige.

"Farmakonomens som underviser"

I produktionsvirksomhederne er der et behov for at uddanne operatører og andet ufaglært personale i grundlæggende håndtering af lægemidler. Denne undervisningen vil *"farmakonomens som underviser"* kunne varetage.

Arbejdsområder:

Arbejdsområder vil være undervisning ufaglært personale og operatører i håndtering og udvikling af lægemidler. Derudover kan det være undervisning i kvalitetssikring.

Kompetencekrav:

Undervisningen vil kræve en dyb faglig indsigt i farmakologi, produktion af lægemidler og kvalitetssikring. Derudover vil det kræve pædagogiske kompetencer i forhold til at kunne formidle stoffet.

Udviklingskrav:

De pædagogiske kompetencer er ikke en del af uddannelsen i dag, men vil skulle opdyrkes gennem efter/ videreuddannelse.

"Farmakonom som sælger"

Nogle farmakonomer er allerede ansat som sælgere forskellige steder i industrien, hvor de enten bedriver opsøgende salg på apotekerne eller tager imod ordrer over telefonen.

Arbejdsområder:

Arbejdsområderne som sælger vil være at forestå kontakten med de enkelte apotekere, tage imod ordrer, planlægge kampagner og medvirke ved interne og eksterne demonstrationer på apoteket. Andre opgaver kan handle om at undervise apotekspersonalet, hjælpe med optimering af lagersystemer osv. Dertil kan komme bistand i forbindelse med at få udsmykket vinduer og lignende.

Kompetencekrav:

Sælgeren behøver ikke at have nogen farmakonom-baggrund, men data peger på, at det kan være en særlig fordel for sælgeren, hvis vedkommende har en sådan baggrund. At sælge lægemidler direkte på apotekerne, at skulle holde demonstrationer for personale og kunder, kræver under alle omstændigheder et solidt fagligt fundament i forhold til viden om lægemidler. På det personlige plan kræver jobbet som sælgende farmakonom naturligvis, at man kan lide at sælge, at man er god til at kommunikere, og at man er i stand til at levere god service.

Udviklingskrav:

Vil formentlig kræve oplæring i salgsmetoder.

3.5.3. Sygehusapotek

På arbejdsmarkedet for sygehusapotek peger undersøgelsen på tre profiler:

"Farmakonom som fremstiller af lægemidler"

Hospitalet producerer fortsat særlige, specialfremstillede medikamenter til patienterne, fx antibiotika, penicillin, ernæringsblandinger, og stoffer til kemo-behandling. Derudover har nogle hospitaler fortsat en basisproduktion af forskellige væsker til patientbehandlingen, om end tendensen nok er, at basisproduktionen afskaffes.

Arbejdsområder:

Farmakonom som 'fremstiller af lægemidler' fremstiller først og fremmest specialordnede lægemidler i serviceproduktionen, og står ikke mindst for kvalitetssikringen af denne. I forbindelse med fremstillingen af disse særlige produkter er farmakonom også i stand til at indgå i en dialog med øvrige faggrupper, og vil eventuelt have et særligt specialeområde på et eller flere af produktområderne. På de hospitaler, der fortsat har en basisproduktion medvirker farmakonom også her som kvalitetssikrer af produkterne, står for bestilling og modtagelse af råvarer m.v.

Kompetencekrav:

Farmakonom som fremstiller af lægemidler på et sygehusapotek skal først og fremmest have en dyb, farmakologisk indsigt og gerne et eller flere specialer. Farmakonom skal endvidere have et stort produktionsteknisk kendskab og være i besiddelse af en udpræget grad af grundighed og præcision. Endelig er det vigtigt, at farmakonom har kendskab til medicinsk terminologi og ikke holder sig tilbage med at sparre og diskutere med lægerne.

Udviklingskrav:

Hvis denne profil fortsat skal varetages af farmakonomer er det vigtigt, at de nyuddannede farmakonomernes produktionstekniske kompetencer øges. Det er også nødvendigt at sikre et endnu højere farmakologisk vidensniveau samt, at bibringe farmakonomerne en bedre indsigt i medicinsk terminologi.

”Farmakonomens leverandør af medicinservice”

En række farmakonomer er i dag beskæftiget i hospitalernes 'medicinservice', hvilket vil sige, at farmakonomerne leverer medicinservice ude på de enkelte afdelinger. Data peger på, at denne rolle i de kommende år vil forstærkes og formentlig få en mere rådgivende karakter.

Arbejdsområder:

Arbejdsopgaverne for denne gruppe af farmakonomer vil bestå i at vedligeholde de enkelte afdelingers medicinske standardsortiment. Det indebærer, at farmakonomerne tager ud på de tilknyttede afdelinger, ser hvilke lægemidler der skal bestilles hjem fra sygehusapoteket og sørger for at sende bestillingen hertil. Dertil kommer regnskab med medicinskabene. Farmakonomerne vil også i stigende grad indgå i dialog med læger og sygeplejersker og vil skulle sparre med disse grupper om valg af lægemidler. Endelig er der også mulighed for, at denne farmakonomprofil på sigt vil kunne undervise andre personalegrupper om lægemidler og evt. indgå i en direkte dialog med patienterne, fx i forbindelse med udskrivning.

Kompetencekrav:

Farmakonomerne, som leverer medicinservice på sygehusafdelingen, skal have et højt farmakologisk vidensniveau og indsigt i medicinsk terminologi. På det personlige plan skal denne farmakonom ikke være tilbageholdende i forhold til at sparre med læger og sygeplejersker. Hvis arbejdsområdet udvikler sig i retning af patientkontakt og undervisning af andre personalegrupper stiller det yderligere krav om, at farmakonomerne har gode kommunikative evner.

Udviklingskrav:

Det er nødvendigt at sikre et endnu højere farmakologisk vidensniveau samt, at bibringe farmakonomerne en bedre indsigt i medicinsk terminologi. Sidstnævnte er nødvendigt for, at farmakonomerne i højere grad er i stand til at indgå i dialog med læger og sygeplejersker.

"Farmakonom som distributør"

Denne farmakonomprofil er beskæftiget på selve sygehusapoteket - i distributionsafdelingen.

Arbejdsområder:

Farmakonomer, der er ansat på hospitalernes distributionsafdelinger forestår hjemkøb af medicin samt kvalitetssikring af den hjemkomne medicin. Derudover er farmakonomeren kvalitetskontrollør i forhold til udpakning af medicin, samt pakning og udsendelse til de enkelte afdelinger. Sidstnævnte vil på sigt formentlig komme til at fungere som dosisdispensering, og selvom operatører formentlig vil forestå den praktiske side heraf, vil det fortsat være farmakonomens opgave at forestå den nødvendige kvalitetssikring af dosisdispenseringen.

Kompetencekrav:

Farmakonomeren der fungerer som distributør skal have en meget høj grad af farmakologisk viden og ligeledes en meget høj grad af indsigt i kvalitetsstyring.

Udviklingskrav:

Måske også her behov for at højne det farmakologiske og kvalitetssikringsmæssige vidensniveau

4. Drivkræfter i efterspørgslen på farmakonomer

I dette kapitel kortlægger vi først de drivkræfter, der er med til at forme farmakonomarbejdsmarkedet. I det efterfølgende afsnit ses der på den forventede efterspørgsel på farmakonomer i den nære fremtid.

4.1. Drivkræfter på arbejdsmarkedet for farmakonomer

I spørgeskemaundersøgelsen har vi bedt arbejdsgiverne tage stilling til en lang række udviklingstræk, som kan påvirke farmakonomernes arbejdsopgaver i de kommende tre år.

Først spurgte vi til forskellige *teknologiske udviklinger*, der vil kunne påvirke arbejdsopgaverne, og her viste svarene, at arbejdsopgaverne i høj grad vil blive påvirket, i særdeleshed inden for apotek og sygehusapoteksområderne, jf. Tabel 4.1.

Tabel 4.1: I hvilken grad vurderer du, at følgende udviklingstræk vil påvirke dine ansatte farmakonomers arbejdsopgaver de kommende 3 år? Teknologisk udvikling

	Apotek		Industri		Sygehusapotek	
	I høj grad / I nogen grad	I mindre grad / Slet ikke	I høj grad / I nogen grad	I mindre grad / Slet ikke	I høj grad / I nogen grad	I mindre grad / Slet ikke
Edb-systemer kan scanne lægemidler, hvorved manuel kontrol af varenummeret overflødiggøres	82%	15%	31%	8%	84%	5%
Edb-systemer vil medføre automatisk pakning af medicin til den enkelte patient (dosisdispensering)	74%	23%	15%	8%	58%	21%
IT-systemer vil kunne fylde en større del i lagerstyringen/ indkøbsarbejdet	84%	14%	46%	8%	84%	5%
Andre udviklingstræk i relation til teknologisk udvikling?	41%	0%	0%	0%	40%	0%

Tabelforklaring: For på en overskuelig måde at kunne sammenligne på tværs af de tre delarbejdsmarkeder, er svarkategorierne "i høj grad" og "i nogen grad" slået sammen. Ligeledes er svarkategorierne "i mindre grad" og "slet ikke" slået sammen. På spørgsmålet har det endvidere været muligt at svare "ved ikke", men andelen, der har svaret i disse kategorier, er ikke medtaget i ovenstående tabel. Dette forklarer, hvorfor tallene ikke i alle tilfælde summerer til 100%.

Som tabellen viser, angiver 84% af apotekerne således, at *IT-systemer vil kunne fylde en større del i lagerstyringen/ indkøbsarbejdet*, og næsten lige så mange vurderer, at *Edb-systemer, der kan scanne lægemidler, vil overflødiggøre manuel kontrol af varenummeret*. De kvalitative interview peger i den forbindelse også på, at en stor del af indkøbsarbejdet i fremtiden vil kunne automatiseres, hvorved man vil kunne spare ressourcer til denne opgave. *Dosisdispensering* forventes også i høj eller nogen grad at ville påvirke arbejdet, men her er der, ifølge de kvalitative interview, ikke nødvendigvis tale om, at man vil spare farmakonom-ressourcer, derimod betragtes det som en forholdsvis ny opgave, som bare vil øges i omfang, også på apoteket. Samme tendens gør sig overordnet set gældende på sygehusapotekerne, mens arbejdsgiverne i industrien kun ser store forandringer i relation til, at *IT-systemer vil kunne fylde en større del af lagerstyringen/indkøbsarbejdet*. Endelig har en række arbejdsgivere under *”andre teknologiske udviklingstræk”* svaret, at robotter vil komme til at spille en større rolle i dagligdagen, fx i forhold til fremtagning af varer.

Ændrede markedsvilkår vil også kunne tænkes at ændre farmakonomernes arbejdsopgaver i de kommende år, og det er i særdeleshed de private apotekere enige i. Som Tabel 4.2 viser, har ca. otte ud af ti apotekere svaret, at den øgede konkurrence, der opstår som følge af, at det bliver muligt at købe medicin over Internettet, eller håndkøbsmedicin i detailhandlen, i høj eller nogen grad vil påvirke farmakonomernes arbejdsopgaver. Samme tendens – om end ikke så udtalt – ses i industrien, mens sygehusapotekerne ikke synes at være så berørt af disse udviklingstræk.

Tabel 4.2: I hvilken grad vurderer du, at følgende udviklingstræk vil påvirke dine ansatte farmakonomers arbejdsopgaver de kommende 3 år? Ændrede markedsvilkår

	Apotek		Industri		Sygehusapotek	
	I høj grad / I nogen grad	I mindre grad / Slet ikke	I høj grad / I nogen grad	I mindre grad / Slet ikke	I høj grad / I nogen grad	I mindre grad / Slet ikke
Der vil være øget konkurrence som følge af, at det bliver muligt at købe receptpligtige lægemidler over Internettet	81%	17%	54%	15%	11%	11%
Der vil være øget konkurrence som følge af, at man kan købe håndkøbsmedicin i detailhandlen	79%	18%	46%	15%	5%	11%
Andre udviklingstræk i relation til markedsvilkår?	29%	0%	0%	0%	43%	0%

Tabelforklaring: For på en overskuelig måde at kunne sammenligne på tværs af de tre delarbejdsmarkeder, er svarkategorierne ”i høj grad” og ”i nogen grad” slået sammen. Ligeledes er svarkategorierne ”i mindre grad” og ”slet ikke” slået sammen. På spørgsmålet har det endvidere været muligt at svare ”ved ikke”, men andelen, der har svaret i disse kategorier, er ikke medtaget i ovenstående tabel. Dette forklarer, hvorfor tallene ikke i alle tilfælde summerer til 100%.

Den øgede konkurrence på apoteksområdet vil principielt kunne påvirke farmakonomernes arbejde på to måder. Dels kan det tænkes, at endnu flere apoteker må lukke, såfremt konkurrencen med detailhandlen på sigt skulle blive så hård, at apoteket ikke længere tjener penge. Dels vil den øgede konkurrence under alle omstændigheder tvinge farmakonomerne til at øge fokus på kombinationen af *service* og *faglighed*, således at kunderne får en væsentlig anderledes oplevelse på apoteket end på tankstationen. Samtidig skal farmakonomerne blive bedre til mersalg og dermed finde den fine balance mellem faglighed og forretningsorientering.

Ny lovgivning kunne også tænkes at påvirke farmakonomernes arbejdsmarked, og dette er de private apotekere i særdeleshed enige i. 81% af de private apotekere vurderer således, at farmakonomernes arbejdsopgaver i høj eller nogen grad vil blive påvirket af, at en række mindre apoteker vil lukke som følge af de regler, der træder i kraft pr. 1. januar 2005. 67% forventer også, at EU vil presse Danmark til at opgive særlovgivning på området, hvilket vil presse apotekerne yderligere. Som Tabel 4.3 viser, deles disse bekymringer i nogen grad i industrien, men ikke i særlig høj grad på sygehusapotekerne.

Tabel 4.3: I hvilken grad vurderer du, at følgende udviklingstræk vil påvirke dine ansatte farmakonomers arbejdsopgaver de kommende 3 år? Ny lovgivning

	Apotek		Industri		Sygehusapotek	
	I høj grad / I nogen grad	I mindre grad / Slet ikke	I høj grad / I nogen grad	I mindre grad / Slet ikke	I høj grad / I nogen grad	I mindre grad / Slet ikke
En række små apoteker vil lukke som følge af nye regler	81%	15%	38%	8%	5%	11%
EU vil presse Danmark til at opgive særlovgivning på medicinalområdet, hvilket vil presse branchen yderligere	67%	24%	46%	8%	16%	5%
Andre udviklingstræk i relation til ny lovgivning?	22%	0%	20%	0%	0%	0%

Tabelforklaring: For på en overskuelig måde at kunne sammenligne på tværs af de tre delarbejdsmarkeder, er svarkategorierne "i høj grad" og "i nogen grad" slået sammen. Ligeledes er svarkategorierne "i mindre grad" og "slet ikke" slået sammen. På spørgsmålet har det endvidere været muligt at svare "ved ikke", men andelen, der har svaret i disse kategorier, er ikke medtaget i ovenstående tabel. Dette forklarer, hvorfor tallene ikke i alle tilfælde summerer til 100%.

En anden faktor, der vil kunne påvirke farmakonomernes arbejdsopgaver, er den *jobglidning, der sker i forhold til andre faggrupper*. Og her viser resultaterne i Tabel 4.4, at der særligt på apoteksområdet vil ske væsentlige forandringer i de kommende år. 86% af de private apotekere vurderer således, at det i høj eller nogen grad vil blive sværere at rekruttere kvalificerede farmaceuter til ledende stillinger, hvilket vil påvirke farmakonomernes arbejdsopgaver. Denne tendens genfindes i nogen – om end meget svagere grad – inden for industrien og på sygehusområdet. Som det tidligere er nævnt, vil denne udvikling betyde, at flere farmakonomer vil få mere ansvar, både formelt i form af fx filialledelse, men også blandt de ikke-ledende farmakonomer vil udviklingen med stor sandsynlighed indebære mere ansvar i det daglige arbejde.

Omvendt viser svarene også, at der i apoteksbranchen er høj enighed om, at farmakonomer på nogle punkter vil blive erstattet af andet personale, fx logistik- eller salgsuddannede – et indtryk, der bekræftes af de kvalitative interview og af de åbne svar, hvor flere arbejdsgivere har svaret, at flere ufaglærte vil blive oplært til at varetage nogle af de arbejdsopgaver, som det er for dyrt at have en farmakonom til at udføre.

Tabel 4.4: I hvilken grad vurderer du, at følgende udviklingstræk vil påvirke dine ansatte farmakonomers arbejdsopgaver de kommende 3 år? Andre faggrupper

	Apotek		Industri		Sygehusapotek	
	I høj grad / I nogen grad	I mindre grad / Slet ikke	I høj grad / I nogen grad	I mindre grad / Slet ikke	I høj grad / I nogen grad	I mindre grad / Slet ikke
Det vil blive sværere at rekruttere kvalificerede farmaceuter til ledende stillinger	86%	10%	31%	23%	32%	47%
Farmakonomer vil blive erstattet af andet personale, fx logistik- eller salgsuddannede	65%	31%	23%	46%	42%	47%
Andre udviklingstræk i relation til andre faggrupper?	22%	4%	0%	0%	33%	0%

Tabelforklaring: For på en overskuelig måde at kunne sammenligne på tværs af de tre delarbejdsmarkeder, er svarkategorierne "i høj grad" og "i nogen grad" slået sammen. Ligeledes er svarkategorierne "i mindre grad" og "slet ikke" slået sammen. På spørgsmålet har det endvidere været muligt at svare "ved ikke", men andelen, der har svaret i disse kategorier, er ikke medtaget i ovenstående tabel. Dette forklarer, hvorfor tallene ikke i alle tilfælde summerer til 100%.

Arbejdsgiverne har også svaret på, hvorvidt farmakonomernes egenforståelse vil komme til at påvirke deres arbejdsopgaver i de kommende år. Og som det fremgår af Tabel 4.5, er dette en tendens, der igen er særlig fremherskende på både de private apoteker og sygehusapotekerne. Konkret forventer 87% af apotekerne således, at farmakonomernes stigende ønske om at indgå i udviklingen af arbejdspladsen i høj eller nogen grad vil betyde en ændring i deres arbejdsopgaver, og 74% af sygehusapotekerne deler denne vurdering. 81% af de private apotekere vurderer endvidere, at farmakonomerne i stigende grad vil give slip på rutineopgaver som fx vareopfyldning, vinduesudsmykning osv. – og dette er også en udbredt forventning blandt sygehusapotekerne. Endelig vurderer arbejdsgiverne, at farmakonomernes generelle forretningsforståelse i løbet af de kommende tre år vil blive styrket, hvilket i høj eller nogen grad vil betyde en ændring i arbejdsopgaverne.

Tabel 4.5: I hvilken grad vurderer du, at følgende udviklingstræk vil påvirke dine ansatte farmakonomers arbejdsopgaver de kommende 3 år? Andre farmakonomernes egenforståelse

	Apotek		Industri		Sygehusapotek	
	I høj grad / I nogen grad	I mindre grad / Slet ikke	I høj grad / I nogen grad	I mindre grad / Slet ikke	I høj grad / I nogen grad	I mindre grad / Slet ikke
Farmakonomerne vil i stigende grad give slip på rutineopgaver som fx vareopfyldning, vinduesudsmykning osv.	81%	18%	31%	15%	74%	16%
Farmakonomerne vil i stigende grad ønske at indgå i ledelsen på deres arbejdspladser, fx ved at blive souschefer eller anden type af mellemlider	78%	19%	46%	23%	63%	26%
Farmakonomerne vil i stigende grad ønske at indgå i udvikling af arbejdspladsen, produkter og servicetilbud	87%	8%	54%	15%	74%	11%
Farmakonomernes generelle forretningsforståelse er blevet styrket	80%	17%	38%	23%	37%	32%
Andre udviklingstræk i relation til farmakonomernes egenforståelse?	16%	2%	0%	0%	0%	0%
Helt andre, overordnede udviklingstræk?	13%	3%	0%	0%	0%	0%

Tabelforklaring: For på en overskuelig måde at kunne sammenligne på tværs af de tre delarbejdsmarkeder, er svarkategorierne "i høj grad" og "i nogen grad" slået sammen. Ligeledes er svarkategorierne "i mindre grad" og "slet ikke" slået sammen. På spørgsmålet har det endvidere været muligt at svare "ved ikke", men andelen, der har svaret i disse kategorier, er ikke medtaget i ovenstående tabel. Dette forklarer, hvorfor tallene ikke i alle tilfælde summerer til 100%.

Sluttelig har vi også stillet de private apotekere spørgsmål om en række drivkræfter, der primært vil vedrøre apoteksbranchen, nemlig *ændrede forbrugsmønstre*. Og som svarene i Tabel 4.6 viser, vurderer 94% af apotekerne, at forbrugerne vil efterspørge mere kompetent rådgivning/sparring om produkter i salgssituationen, hvilket i høj eller nogen grad vil påvirke farmakonomernes arbejdsopgaver. Ligeledes vil det i høj grad komme til at spille en rolle, at forbrugerne vil efterspørge flere livsstils- og sundhedsprodukter/præparater.

76% af apotekerne mener endvidere, at forbrugerne vil efterspørge flere sundhedsydelser (fx risikoprofiler, kolesterol eller blodtryksmålinger), hvilket i høj eller nogen grad vil påvirke farmakonomernes arbejdsopgaver, fordi de i stigende grad vil skulle varetage disse opgaver. Endelig vurderer lidt over halvdelen af apotekerne, at man vil komme til at fungere som lokalt sundhedscenter i områder, hvor der er langt til nærmeste hospital, og at dette vil påvirke farmakonomernes arbejdsopgaver.

Tabel 4.6: I hvilken grad vurderer du, at følgende udviklingstræk vil påvirke dine ansatte farmakonomers arbejdsopgaver de kommende 3 år? Ændrede forbrugsmønstre

	Apotek	
	I høj grad / I nogen grad	I mindre grad / Slet ikke
Forbrugerne vil efterspørge stadig flere livsstils- og sundhedsprodukter/præparater	91%	5%
Forbrugere vil efterspørge mere kompetent rådgivning/sparring om produkter i salgssituationen	94%	4%
Forbrugerne vil efterspørge flere sundhedsydelser på apoteket (fx at få tegnet en risikoprofil, foretaget kolesterol eller blodtryksmålinger, deltage i vægt- eller rygestopkurser).	76%	19%
Apoteket vil komme til at fungere som lokalt sundhedscenter i områder, hvor der er langt til nærmeste hospital	53%	37%
Andre udviklingstræk i relation til ændrede forbrugsmønstre?	16%	0%

Tabelforklaring: For på en overskuelig måde at kunne sammenligne på tværs af de tre delarbejdsmarkeder, er svarkategorierne "i høj grad" og "i nogen grad" slået sammen. Ligeledes er svarkategorierne "i mindre grad" og "slet ikke" slået sammen. På spørgsmålet har det endvidere været muligt at svare "ved ikke", men andelen, der har svaret i disse kategorier, er ikke medtaget i ovenstående tabel. Dette forklarer, hvorfor tallene ikke i alle tilfælde summerer til 100%.

Samlet set kan vi således konstatere, at farmakonomernes arbejdsopgaver i de kommende år vil være underlagt forskellige modsatrettede udviklingstendenser, der dog er mest fremtrædende på de private apoteker og til dels sygehusapotekerne.

På den positive side tæller, at farmakonomerne med stor sandsynlighed vil få et mere spændende og udviklende arbejde, og at de i højere grad vil ønske at indgå i udviklingen af deres arbejdspladser. En del af det manuelle arbejde vil, ifølge arbejdsgiverne, forsvinde, blandt andet ved, at man nu kan scanne lægemidler i stedet for at gennemføre manuel kontrol af varenummeret, og fordi klogere IT-systemer vil kunne automatisere en del af varebestillingen og lagerstyringen. Samtidig er der en stærk forventning om, at forbrugerne vil efterspørge stadig flere livsstils- og sundhedsprodukter samt sundhedsydelse, hvilket dels vil medføre et øget behov for kompetent rådgivning og sparring med kunderne/patienterne, dels helt nye arbejdsopgaver i forhold til sundhedsydelse. Endelig er der også nye muligheder for at komme til at samarbejde med andre sundhedsfaglige grupper, fx i lokale sundhedscentre.

På den negative side kan vi omvendt konstatere, at der også er en række negative udviklingstræk, som særligt påvirker apoteksområdet. Det drejer sig især om, at en række mindre apoteker vil lukke – dels som følge af den lovgivning, der træder i kraft ved årsskiftet, dels som en mulig følge af en eventuel øget liberalisering på området. Om ikke andet vil disse udviklingstræk tilsammen betyde, at en del farmakonomer vil skulle skifte arbejdsplads. Dertil kommer den øgede konkurrence fra detailhandel og Internet, som også i nogen grad vil påvirke apotekerne og dermed farmakonomernes arbejde. Den øgede konkurrence vil dog ikke nødvendigvis medføre negative konsekvenser, men betyde, at farmakonomerne skal blive bedre til at tænke forretningsorienteret, og dermed i nogen grad påtage sig nye roller.

4.2. Fremtidens arbejdsmarked for farmakonomer – i tal

I dette sidste afsnit analyserer vi udviklingen i beskæftigelsen af farmakonomer.

Vi har bedt arbejdsgiverne tage stilling til, hvorledes andelen af farmakonomer udvikler sig, set i forhold til andre faggrupper. På dette punkt afslører tallene, at der er nogen forskel på, hvorledes arbejdsmarkedet udvikler sig på inden for de tre områder.

Ser vi først på apoteksområdet, er det mest karakteristisk, at de **private apotekere** vurderer, at andelen af farmakonomer vil være stigende, set i forhold til andelen af farmaceuter – hele 54% af apotekerne mener, at udviklingen vil gå den vej. Men på samme tid forudsiger 51% af apotekerne, at farmakonom-andelen vil være faldende, set i forhold til ufaglærte. Derudover er der lidt svagere tegn på, at farmakonomernes andel også vil falde i forhold til handels- og kontoruddannede og i forhold til lager- eller IT-uddannet personale med en kort uddannelse.

På **industriområdet** forudsiger de fleste arbejdsgivere, at andelen af farmakonomer vil være svagt faldende, set i forhold til de fleste andre faggrupper, med undtagelse af ufaglærte. Omkring hver femte industrivirksomhed i undersøgelsen forudser en sådan udvikling. Dette svarer nogenlunde med billedet i tabel 4.7, hvor mange industrivirksomhederne ikke forventer den helt store vækst i antallet af farmakonomer på den enkelte arbejdsplads

Tabel 4.7: Hvordan vurderer du, at andelen af farmakonomer vil udvikle sig på din virksomhed, set i forhold til følgende andre faggrupper?

	Apotek			Industri			Sygehusapotek		
	Andelen vil være stigende	Andelen vil være uændret	Andelen vil være faldende	Andelen vil være stigende	Andelen vil være uændret	Andelen vil være faldende	Andelen vil være stigende	Andelen vil være uændret	Andelen vil være faldende
Farmaceuter	54%	39%	5%	0%	56%	19%	11%	63%	21%
Personale med en mellemlang videregående sundhedsuddannelse	3%	25%	10%	0%	50%	25%	11%	11%	16%
Logistik- eller spe- ditionsuddannede	2%	27%	15%	6%	25%	19%	5%	21%	16%
Lager- eller IT- personale med en kort uddannelse	4%	19%	25%	6%	25%	19%	0%	21%	26%
Handels- og kon- toruddannede	3%	23%	33%	0%	31%	19%	5%	21%	5%
Ufaglærte	3%	34%	51%	19%	25%	6%	11%	32%	37%

Det har også været muligt at svare "ved ikke", hvilket forklarer, hvorfor tallene ikke i alle tilfælde summerer til 100%.

På **sygehusapotekerne** er forventningerne lidt mere blandede, den mest sikre tendens er, at ca. hver fjerde sygehusapoteker forudser, at andelen af farmakonomer vil være faldende set i forhold til lager- eller IT-uddannet personale med en kort uddannelse.

Vi har endvidere spurgt arbejdsgiverne, om de regner med at have ansat flere eller færre farmakonomer i år 2007. Resultaterne gengives i nedenstående tabel, som viser, at der samlet set er forholdsvis positive beskæftigelsesudsigter inden for de tre arbejdsmarkeder.

Tabel 4.8: Regner du med at have ansat flere eller færre farmakonomer i år 2007?

	Apotek	Industri	Sygehusapotek
Flere	21%	23%	63%
Samme antal	50%	69%	32%
Færre	23%	0%	5%
Langt færre	1%	0%	0%
Ved ikke	5%	8%	0%

På apoteksområdet er billedet dog så som så, idet den andel af apotekere, der forventer at have flere farmakonomer ansat, udlignes af den andel, der regner med at have færre. Men på industri – og i særdeleshed på sygehusapotekerne – forventer man at have flere farmakonomer ansat i år 2007, end man har i dag.

5. Konklusioner

I dette kapitel sammenfatter vi undersøgelsens resultater.

Arbejdsopgaver i dag

Undersøgelsen viser, at der er sket en betydelig udvikling i farmakonomernes arbejdsopgaver.

Mest markant er udviklingen, der har fundet sted på apotekerne. På disse arbejdspladser, som udgør langt den største del af farmakonomernes arbejdsmarked, er farmakonomerne gået fra i stor stil at udføre "manuelle" opgaver som fx vareudpakning og opfyldning af varer på hylder, til i dag reelt at have overtaget en stor del af de faglige og personalemæssige opgaver, der før var forbeholdt farmaceuter. Farmakonomerne udfører således nu selv den direkte receptekspedition, og de anvender i langt højere grad end tidligere deres farmakologiske viden til at informere og rådgive kunder og patienter om lægemiddelfaglige spørgsmål. *Bag skranken* er arbejdsfeltet også udvidet. En række farmakonomer fungerer således i dag som souschefer eller filialbestyrer, og de har apoteksvagter. Mange farmakonomer har ansvar for undervisning af eleverne, for lagerstyringen og indkøb og ikke mindst for kvalitetsstyringen. Endelig gennemfører mange farmakonomer allerede i dag sundhedsydelser som fx blodtryksmåling, slankekurser m.v. På den baggrund kan det således konstateres, at der gennem de sidste 5-7 år er sket en betydelig opgaveglidning på apotekerne, hvor farmakonomerne i stor stil har overtaget opgaver fra farmaceuterne.

På de to øvrige arbejdsmarkeder er der også sket en job-glidning i forhold til farmaceuterne, om end denne udvikling er mindre markant. Farmakonomerne er her i stor stil beskæftiget med kvalitetsstyringsopgaver, formidling af faktuel farmakologisk information, generel kundeekspedition/kundehåndtering, lagerstyring og indkøb samt i nogen grad med udvikling og produktion af lægemidler. På sygehusområdet er mange farmakonomer i dag beskæftiget med at levere medicinservice til afdelingerne, hvor de i stigende grad interagerer med læger og sygeplejersker.

Konklusionen bliver derfor, at farmakonomerne, som gruppe, i dag varetager en lang række meget forskelligartede arbejdsopgaver på deres arbejdsmarked samt, at der er sket en betydelig udvikling i de opgaver, farmakonomerne varetager.

Arbejdsopgaver i fremtiden

Undersøgelsen viser, at den udvikling i arbejdsopgaver, der er allerede er sket, vil fortsætte, dog særligt inden for apoteks- og sygehusapoteksområdet.

På apotekerne forudser arbejdsgiverne således, at farmakonomerne i fremtiden vil skulle varetage endnu flere kvalitetsstyringsopgaver, flere undervisningsopgaver, flere ledelsesmæssige opgaver, og at de vil skulle levere flere sundhedsydelse. Særligt på det ledelsesmæssige område vurderes det, at farmakonomerne i fremtiden vil skulle spille en endnu større rolle, hvilket dels skyldes problemerne med at tiltrække farmaceuter til apotekerne, dels at det (pga. udbudet) er lettere at finde en farmakonom med de rigtige evner og lysten til ledelse.

I relation til sundhedsydelse vurderer arbejdsgiverne, at flere farmakonomer i fremtiden vil være beskæftiget med at levere sundhedsydelser som fx blodtryksmåling, kolesterolmåling, slankekurser, rygeafvænnning, diabetesvejledning, og at det tværfaglige samarbejde med andre sundhedsfaglige grupper vil blive øget. En række arbejdsgivere har således en forventning om, at apotekerne i fremtiden vil kunne spille en større rolle på området for sundhedsydelser, dels fordi apoteket for den almindelige forbruger vil være et godt og let alternativ til ventetiden hos lægen, dels ved at det enkelte apotek vil kunne indgå i samarbejde med større lokale virksomheder, hvor man fx kan hjælpe medarbejdere med rygestop og overvægt. Andre fremfører, at apotekerne og farmakonomerne i fremtiden vil kunne indgå i samarbejde med det øvrige sundhedspersonale i de regioner, hvor der er langt til nærmeste hospital, fx i et lokalt sundhedscenter. Flere foreslår også, at apotekerne kunne overtage de ukomplicerede receptfornyelser, og at man kunne overtage en del af lægernes informationsarbejde. Endelig vurderes det, at der vil være et samarbejdspotentialer med plejehjem, hvor farmakonomerne dels kan undervise personalet, dels kan udføre tjek af medicinskabe m.v. Alt i alt er forventningen blandt disse interviewpersoner således, at det tværfaglige samarbejde med andre sundhedsfaglige grupper i fremtiden vil øges via forskellige typer af regionale initiativer.

Praktisk talt alle apotekere mener også, at farmakonomerne i fremtiden vil få en meget mere betydelig rolle som *sparringspartner* for kunderne og patienterne. Det sker blandt andet som følge af den øgede konkurrence; praktisk talt alle interviewpersoner er enige om, at apotekernes fremtidige overlevelse vil afhænge af, at de ansatte farmakonomer evner at kombinere en høj faglig indsigt med god kommunikation og kundeforståelse, og dermed giver kunderne en oplevelse og rådgivning, der adskiller sig fra konkurrenternes.

Dertil kommer, at forbrugerne generelt set også efterspørger flere livsstilsprodukter, hvilket også i sig selv vil kræve mere råd og vejledning. Alt i alt vil disse udviklinger betyde, at farmakonomerne i fremtiden skal være langt mere *rådgivende* i forhold til den enkelte kunde og patient, end man tidligere har været. Dette kræver, at farmakonomerne formår at træde ud af den lidt neutrale rolle, de tidligere har haft, og at de kan sætte sig ind i den enkeltes situation og give kunden/patienten *en individuel løsning* på dennes problem.

Omvendt har undersøgelsen også vist, at der på apoteksområdet er en række opgaver, hvis omfang vil falde betydeligt for farmakonomerne. Det drejer sig særligt om lagerstyring og indkøb, udpakningen af varer, opstilling af varer på hylder, dekoration af vinduer samt fremfinding/fremtagning af lægemidler ved receptekspeditioner. Sagt med andre ord; de manuelle opgaver, som i princippet ikke kræver lægemiddelfaglige kundskaber, vil blive overtaget af bedre teknologi og ufaglært arbejdskraft.

I forhold til udviklingen i industrien har undersøgelsen ikke gennem det kvantitative materiale kunnet påvise så markante udviklinger i arbejdsopgaverne, hvilket understøttes af de kvalitative interview. Der synes dog at være en tendens til, at farmakonomerne på dette delarbejdsmarked formentlig vil komme til at opleve et pres nedefra fra operatører og andre ufaglærte. Samtidig er farmakonomerne kommet i skarpere konkurrence med bio-analytikere og andre sundhedsuddannede, der har bedre produktionstekniske forudsætninger end de nyuddannede farmakonomer har.

På sygehusapotekerne peger undersøgelsen på, at der vil ske en udvikling i arbejdsopgaverne, som ikke er ulig den, der finder sted på apotekerne, hvor farmakonomerne altså i fremtiden vil indtage en langt mere rådgivende rolle. Mange farmakonomer er således i dag beskæftiget med 'medicin-service' på de enkelte sygehusafdelinger, og data peger således på, at farmakonomeren også på dette område i langt højere grad vil komme til at indgå i en fremtidig sparrings- og rådgivningsrolle med læger og sygeplejersker. På sigt peger nogle interviewpersoner også på, at farmakonomeren vil kunne rådgive patienterne direkte, fx i forbindelse med udskrivning. Undersøgelsen viser dog også, at der på sygehusområdet er behov for, at farmakonomerne klædes bedre på til den medicinske terminologi, og at de behersker mere anatomi og fysiologi.

Vigtighed af faglige, organisatoriske og personlige kompetencer i dag

Undersøgelsen viser, at der er nogen forskel på vigtigheden af at have forskellige *faglige* kompetencer på tværs af de tre delarbejdsmarkeder, men også ligheder. På alle tre typer af arbejdspladser viser undersøgelsen således, at det er meget vigtigt eller vigtigt, at farmakonomerne behersker kvalitetsstyring og kvalitetsstyringsmetoder, at de har en (for farmakonomer) meget høj grad af farmakologisk viden samt, at man kan anvende IT til informationssøgning i databaser og leksika og kendskab til medicinsk terminologi. Der, hvor de tre arbejdsmarkeder særligt adskiller sig fra hinanden, er i forhold til vigtigheden af at kunne fremstille lægemidler: Denne kompetence er ikke vigtig på de private apoteker, men meget vigtig på sygehusapotekerne og i nogen grad i industrien.

I forhold til *organisatoriske og forretningsmæssige* kompetencer viser undersøgelsen, at det, på tværs af de tre typer af arbejdspladser, er mest vigtigt, at farmakonomerne er i besiddelse af forretningsforståelse og indsigt i, hvordan virksomheden drives rentabelt. Derudover er det vigtigt, at farmakonomerne besidder en evne til at kunne tænke i nye forretningsområder, udvikle nye ideer eller koncepter.

På det *almene og personlige* kompetenceplan viser undersøgelsen, at det i høj grad er de samme kompetencer, som arbejdsgiverne på de tre arbejdsmarkeder efterspørger i dag. Evnen til at kunne samarbejde, det at kunne udvise initiativ, at holde sig fagligt opdateret og at være omstillingsparat er således meget vigtige egenskaber på alle tre arbejdsmarkeder. Dertil kommer grundighed og kvalitetssans, som også synes at være meget vigtige egenskaber for en farmakonom.

Udviklingen i kompetencekrav frem til år 2007

Udviklingen i faglige kompetencekrav

Undersøgelsen viser, at der vil ske en vis udvikling i de *faglige* kompetencekrav frem til år 2007. Undersøgelsen viser imidlertid også, at dette udviklingskrav er tydeligst inden for apoteks- og til dels sygehusapoteksområdet. Dette må ses som en logisk konsekvens af, at det også er på apoteksområdet, at arbejdsgiverne forudsagde den største forandring i arbejdsopgaverne. Overordnet set viser resultaterne også, at betydningen af en række faglige kompetencer vil vokse, mens stort set ingen kompetencer vil mindskes i betydning. Der er således tale om øgede kompetencekrav i de kommende år.

På de *private apoteker* er der tre faglige kompetencer, som især vurderes at blive mere vigtige i år 2007. Det drejer sig om evnerne til at kunne formidle *faktuel, farmakologisk information*, til at kunne *rådgive på et tilstrækkeligt fagligt niveau* og *indgå i en sparringssituation* samt til at *anvende IT til informationssøgning i databaser og leksika*. Dette er således alle kompetencer, som omkring trefjerdedele af apotekerne vurderer vil blive mere vigtige i år 2007. I *industrien* forventer arbejdsgiverne ikke, at de faglige kompetencekrav vil ændre sig så meget som tilfældet er på apoteksområdet. To kompetencer synes dog at øge deres betydning, nemlig evnen til *at beherske kvalitetsstyring og kvalitetsstyringsmetoder*, og evnen til *at fremstille lægemidler*. På *sygehusapotekerne* vil der derimod være tale om *voksende faglige kompetencekrav* på flere områder. Betydningen af *at kunne anvende IT til informationssøgning i databaser og leksika* samt *evnen til at kunne formidle faktuel, farmakologisk information* vil således blive mere vigtig i år 2007, og det samme gælder vigtigheden af at have en – for farmakonomer – *meget høj grad af farmakologisk viden* samt *at kunne beherske kvalitetsstyring og kvalitetsstyringsmetoder*.

Udviklingen i organisatoriske og forretningsmæssige kompetencekrav

I forhold til betydningen af de forskellige organisatoriske og forretningsmæssige kompetencer, viser undersøgelsen, at evnen til at *tænke i nye forretningsområder, udvikle nye ideer eller koncepter* vil øge sin betydning på alle tre arbejdsmarkeder. Derudover er det gældende for flere af arbejdsmarkederne, at det at have *forretningsforståelse*, samt evner til at indgå i *personaleadministration* og i virksomhedens *øvrige ledelsesopgaver* i varierende grader vil øge sin betydning.

Udviklingen i almene og personlige kompetencekrav

Undersøgelsen viser, at betydningen af at være *omstillingsparat, holde sig fagligt opdateret og kunne udvise initiativ* i fremtiden vil blive mere vigtigt på flere af arbejdsmarkederne. Betydningen af *gode engelskkundskaber* vil også i nogen grad øges.

Anvendelse af kompetencer i dag

Anvendelse af faglige kompetencer

Undersøgelsen viser generelt set, at farmakonomerne i høj eller nogen grad er i stand til at anvende deres kompetence i en tilfredsstillende varetagelse af deres arbejde. Undersøgelsen peger dog også på nogle områder, hvor arbejdsgiverne ikke er specielt tilfredse, herunder går det igen på tværs af arbejdsmarkederne, at farmakonomerne *ikke er gode nok* til at anvende IT til informationssøgning i databaser og databaser.

På de *private apoteker* er arbejdsgiverne mest tilfredse med farmakonomernes evne til at kunne rådgive på et tilstrækkeligt fagligt niveau, deres beherskelse af kvalitetsstyring og kvalitetsstyringsmetoder samt med evnerne til at formidle farmakologisk information og beherske IT-baserede programmer til lagerstyring og indkøb. Apotekerne er omvendt ikke så tilfredse med farmakonomernes evne til at anvende IT til informationssøgning i databaser og leksika og med kendskabet til medicinsk terminologi. I *industrien* er arbejdsgiverne mest tilfredse med farmakonomernes evne til at anvende deres kompetencer til kvalitetsstyring og evnen til at fremstille lægemidler. Omvendt er en del industrielle arbejdsgivere ikke særligt tilfredse med farmakonomernes evne til at anvende IT til informationssøgning i databaser og leksika. På *sygehusapotekerne* er der særlig tilfredshed med farmakonomernes evne til at fremstille lægemidler samt beherskelse af kvalitetsstyring og IT-baserede programmer til lagerstyring og indkøb. *Også på sygehusapotekerne er der utilfredshed med farmakonomernes evne til at anvende IT til informationssøgning i databaser og leksika.*

Anvendelse af forretningsmæssige/organisatoriske kompetencer

Undersøgelsen viser, at der er nogen forskellighed i, hvorledes arbejdsgiverne vurderer farmakonomernes anvendelse af deres forretningsmæssige og organisatoriske kompetencer. På tværs af de tre arbejdsmarkeder er der dog en tendens til, at man er relativt utilfreds med, at farmakonomerne ikke anvender deres forretningsforståelse, eller indsigt i, hvordan virksomheden drives rentabelt.

Anvendelse af personlige/almene kompetencer

Arbejdsgiverne på tværs af de tre arbejdsmarkeder er ret godt tilfredse med farmakonomernes evne til at bringe deres personlige og almene færdigheder i spil. Generelt set er arbejdsgiverne mest tilfredse med farmakonomernes evne til at *samarbejde*, til at *være grundige/have kvalitetssans* og til at *kunne levere høj service*. Blandt de områder, der generelt set er mindre tilfredshed med, er farmakonomernes *flair for personaleledelse*.

Kompetencebehovet set i forhold til den nuværende uddannelse

Undersøgelsen viser, at der særligt på sygehusapoteksområdet er kompetencer, som den nuværende farmakonomuddannelse *ikke* giver de nyuddannede farmakonomer, men som man har behov for. Op mod trefjerdedele af sygehusapotekerne svarer således, at der i høj eller nogen grad er efterspurgte kompetencer, som den nuværende uddannelse ikke bibringer de studerende. Denne holdning deles ikke i helt så høj grad blandt de private apoteker og i industrien, dog er det også her fire ud af ti arbejdsgive-

re der vurderer, at der i høj eller nogen grad er relevante kompetencer, som den nuværende farmakonomuddannelse ikke bibringer de studerende.

Blandt de faglige kompetencer, som arbejdsgiverne finder, at de studerende ikke i tilstrækkelig grad bibringes, er først og fremmest et højere fagligt niveau og herunder særligt mere farmakologisk viden. På det organisatoriske plan efterspørger mange virksomheder, at de studerende bibringes en øget økonomisk forståelse. Undersøgelsen viser omvendt, at uddannelsen ikke i stor stil synes at bibringe de studerende kompetencer, som virksomhederne ikke har behov for.

Undersøgelsen viser endvidere, at over halvdelen af arbejdsgiverne mener, at der i fremtiden vil være behov for øget specialisering blandt de farmakonomer, de har ansat – et behov der er mest tydeligt på sygehusapotekerne. Det er derfor også interessant at se, at det ligeledes er på sygehusapotekerne, at man ser det største behov for, at farmakonomuddannelsen opdeler de studerende i forskellige "linier" eller "moduler", og dermed giver dem speciale inden for apotek, sygehus eller industrien. Men også inden for industrien er denne holdning relativt udbredt.

Undersøgelsen viser yderligere, at et stort flertal blandt de private apotekere finder, at der i dag er en passende balance mellem teori og praksis på farmakonomuddannelsen. Denne holdning er dog ikke helt så delt på sygehusapotekerne, hvor en del respondenter finder, at der er behov for at hæve det teoretiske niveau på bekostning af det praktiske, og/eller at hæve både det teoretiske og praktiske niveau og dermed udvide uddannelsen.

Til trods for, at et flertal af de private apotekere finder, at der er en passende balance mellem teori og praksis på uddannelsen, viser undersøgelsen dog *samtidig*, at ca. otte ud af ti apotekere finder, at det er meget vigtigt eller vigtigt, at man øger de studerendes *formidlingsevner* og deres *farmakologiske viden*. Vi tolker resultaterne derhen, at apotekerne i dag finder, at der er en passende vekselvirkning mellem den tid, der tilbringes på apoteket og den tid, der bruges på uddannelse – men at der trods alt samtidig er nogle områder, hvor der faktisk er et behov for at øge det teoretiske niveau, herunder i særdeleshed altså det farmakologiske vidensniveau. Denne vurdering støttes i øvrigt af sygehusapotekerne, hvor næsten alle har svaret, at der er behov for at øge de studerendes farmakologiske viden, ligesom en meget høj andel finder, at der er behov for at øge de studerendes viden om klinisk farmaci. På tværs af arbejdsmarkedet er der i øvrigt enighed om, at det er vigtigt at øge de studerendes formidlingsevner.

Sammenfattende kan det konstateres, at farmakonomuddannelsen i dag synes at matche de private apotekers kompetencebehov bedst, mens især sygehusapotekerne finder, at der er et kompetencebehov, som ikke tilgodeses med den nuværende uddannelse. Undersøgelsen viser dog, at selvom uddannelsen matcher de private apoteker bedst, er der også her *en markant efterspørgsel på et højere farmakologisk vidensniveau*.

Morgendagens farmakonomer – 12 profiler

Undersøgelsen peger sammenfattende på 12 "farmakonomprofiler", som vi vurderer, vil blive efterspurgt på farmakonomernes fremtidige arbejdsmarkeder. De 12 profiler er:

Apoteksområdet:

- Farmakonom som leder
- Farmakonom som generel sundhedsfaglig rådgiver
- Farmakonom som specialist i livsstilsprodukter
- Farmakonom som specialist i sundhedsydelse
- Farmakonom på sundhedscentre.

Sygehusapoteksområdet:

- Farmakonom som fremstiller af lægemidler
- Farmakonom som leverandør af medicinservice
- Farmakonom som distributør.

Industriområdet:

- Farmakonom som kvalitetssikrer
- Farmakonom som mellemlider
- Farmakonom som underviser
- Farmakonom som sælger.

Drivkræfter på farmakonomarbejdsmarkedet

Undersøgelsen viser endvidere, at farmakonomernes arbejdsmarked i de kommende år vil være underlagt en række forskellige udviklingstendenser, som vil komme til at påvirke farmakonomernes arbejdsopgaver. Nogle af disse udviklingstræk vil påvirke farmakonomernes arbejdsopgaver i positiv retning, andre i mindre positiv grad. Fælles for udviklingstendenserne er, at de vil komme til at påvirke de private apoteker stærkest, om end de to øvrige delarbejdsmarkeder også vil blive berørt.

Blandt de positive udviklingstræk er helt overordnede tendenser i retning af, at farmakonomerne vil få et mere spændende og udviklende arbejde, og at de i højere grad vil ønske at indgå i udviklingen af deres arbejdspladser.

At farmakonomerne vil få et mere udviklende arbejde ses blandt andet ved, at arbejdsgiverne vurderer, at en del af det manuelle arbejde vil forsvinde. Der sker blandt andet ved, at man nu kan scanne lægemidler i stedet for at gennemføre manuel kontrol af varenummeret, og fordi klogere IT-systemer vil kunne automatisere en del af varebestillingen og lagerstyringen. Dertil kommer, at mange arbejdsgivere påtænker at anvende mere ufaglært arbejdskraft, fx til opstilling af varer på hylder, udpakning m.v. En anden årsag til, at farmakonomerne vil få mere udviklende arbejdsopgaver har en sammenhæng med udviklingen i forbrugernes ønsker. På dette punkt er der således blandt arbejdsgiverne en stærk forventning om, at forbrugerne vil efterspørge flere livsstils- og sundhedsprodukter samt sundhedsydelse. En sådan udvikling vil dels medføre et øget behov for kompetent rådgivning og sparring med kunderne/patienterne, dels vil betyde nye arbejdsopgaver i forhold til sundhedsydelse. Endelig er der også mange arbejdsgivere, der forudser nye muligheder for at komme til at samarbejde med andre sundhedsfaglige grupper, fx i lokale sundhedscentre.

Blandt de mindre positive udviklingstræk, som særligt påvirker apoteksområdet, viser undersøgelsen, at apoteksbranchen er kommet under større økonomisk pres. Arbejdsgiverne forudser således, at en række mindre apoteker vil lukke – dels som følge af den lovgivning der træder i kraft ved årsskiftet, dels som en mulig følge af en eventuel øget liberalisering på området. Om ikke andet vil disse udviklingstræk tilsammen betyde, at en del farmakonomer vil skulle skifte arbejdsplads. Dertil kommer den øgede konkurrence fra detailhandel og Internet, som også i nogen grad vil påvirke apotekerne og dermed farmakonomernes arbejde. Den øgede konkurrence vil dog ikke nødvendigvis medføre negative konsekvenser, men det vil betyde, at farmakonomerne skal blive bedre til at tænke forretningsorienteret og dermed i nogen grad påtage sig nye roller.

Forventninger til fremtidig beskæftigelse

Undersøgelsen viser, at der er nogen forskel på, hvorledes arbejdsgiverne forventer, at deres del af arbejdsmarkedet vil udvikle sig frem til år 2007.

De private apotekere vurderer således, at andelen af farmakonomer vil være stigende, set i forhold til andelen af farmaceuter, men samtidig forudsiges over halvdelen af

apotekerne, at der vil blive flere ufaglærte og i nogen grad flere HKere og lageruddannede, set i forhold til farmakonomer. Dette er i fin tråd med en af undersøgelsens overordnede konklusioner, nemlig at der sker en job-glidning mellem disse faggrupper, hvor farmakonomerne overtager noget af farmaceuternes arbejde samtidig med, at farmakonomerne afgiver en række manuelle opgaver til ufaglærte.

Inden for industrien vurderer de fleste arbejdsgivere, at *andelen* af farmakonomer vil være svagt faldende, set i forhold til de fleste andre faggrupper, med undtagelse af ufaglærte. Det er således svært at sige noget definitivt om farmakonomernes andel på dette delarbejdsmarked. Også på sygehusområdet er det svært at sige noget meget sikkert om udviklingen i andelen af farmakonomer, set *i forhold til* andre faggrupper.

Samlet set vurderer arbejdsgiverne dog, at der er forholdsvis positive beskæftigelsesudsigter for farmakonomer. Både i industrien, men i særdeleshed på sygehusapotekerne, forventer arbejdsgiverne således at have flere farmakonomer ansat i år 2007, end man har i dag. På apoteksområdet tegner der sig derimod et billede af en stabil udvikling i antallet af farmakonomer, dog må en del farmakonomer nok skulle regne med at skifte arbejdsplads i de kommende år.